

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE EN VOLKSKULTUUR

Orgaan van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen
de Dienst voor Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen
en het Internationaal Studiekomitee voor Ommegangsreuzen

Hoofdredactie: Renaat van der Linden, Marc Jacobs
Godveerdegemstraat 17, 9620 Zottegem

Redaktiesekretariaat en ruildienst: Arnold Eloy • Recensiedienst: Marc Jacobs
Biblioteek K.B.O.V., Kraanlei 65, 9000 Gent

Redactie: Maurits Broeckhove, Marcel Daem, Roeland Van de Walle

Onder de auspiciën van de Federatie voor Volkskunde in Vlaanderen v.z.w.

INHOUD

- R. VAN DER LINDEN. *Internationaal kongres voor ommegangsreuzen en stoet. Steenwoorde 24 en 25 april 1993* 150
Schema der reuzen in Vlaanderen, van '88 tot '92
- M. DAEM. *Reuzendieren in Oost-Vlaanderen* 157
Historie en aktualiteit
- I. Ommegangen. Processies
Aalst. Geraardsbergen. Ninove. Oudenaarde. Rupelmonde. Wetteren. Gent.
Sint-Niklaas. Temse. Dendermonde.
- II. Plaatsnamen
Aalst. Gent. Zelzate. Sint-Margriet. Lochristi.
- III. Handel
Kruishoutem. Deinze.
- IV. Kermissen. Feesten. Cavalcades.
Grembergen. Dendermonde. Sint-Gillis-Dendermonde. Aalst. Zulte.
Sint-Amansberg. Massemen. Lokeren. Kemzeke. Vlierzele.

INTERNATIONAAL KONGRES voor REUZEN & STOET

Steenvoorde 24 en 25 april 1993

Schema der reuzen in Vlaanderen, van '88 tot '92

De 'Cercle d'Etudes Mythologiques', gevestigd te Lille-Rijsel rue des stations 92, richtte op 24 en 25 april jl. het Vijfde Internationaal Kongres voor de Ommegangsreuzen in Europa te Steenvoorde in, naar aanleiding van de 2de Europese Ronde van 100 gedragen reuzen.

Twaalf spreekbeurten stonden er op het programma. De voertaal was geheel en al Frans. Sprekers en onderwerp:

Christian CANNUYER. Attaché d'Enseignement à l'Université Catholique de Lille.
"Mon coeur bat dans ma poitrine". La relation affective entre populations et géants processionnels du moyen âge à nos jours, avec un accent particulier sur le cas d'Ath.

Raymond DELAVIGNE. Chercheur. Président de la section Ile de France de la Société de Mythologie Française.

A propos des "Chevaux-Jupons", "Bidoches" et autres animaux mythiques en Chine.

Stéphane DELEURENCE. Artiste plasticien, créateur de plusieurs géants, membre de l'association régionale, La Ronde des Géants.

Les géants et le sens du beau.

Bernard COUSSEE. Auteur Editeur. Secrétaire du Cercle d'Etudes Mythologiques. Membre de la Commission Historique du Nord.

A l'origine ...

Jean-Pierre DUCASTELLE. Président de Traditions et Parlers Populaires Wallonie-Bruxelles. La ducasse d'Ath. Tradition et évolutions (1981-1992).

Jean FROMONT. Inspecteur Général de l'Education Nationale.

Le saint et le géant.

Jean-Loïc LE QUELLEC. Chercheur.

Géants du Sahara.

Bernard PEIRANI. Chercheur.

Chevaux-Jupons en Transe.

Michel SANSEN. Chercheur.

Jean le bucheron, le géant ambassadeur.

Bernard SERGENT. Président de la Société de Mythologie Française.

Géants de plus que d'antan.

Renaat VAN DER LINDEN. Président Koninklijke Bond Oostvlaamse Volkskundigen. Actualité des géants en Flandre (1988-1992).

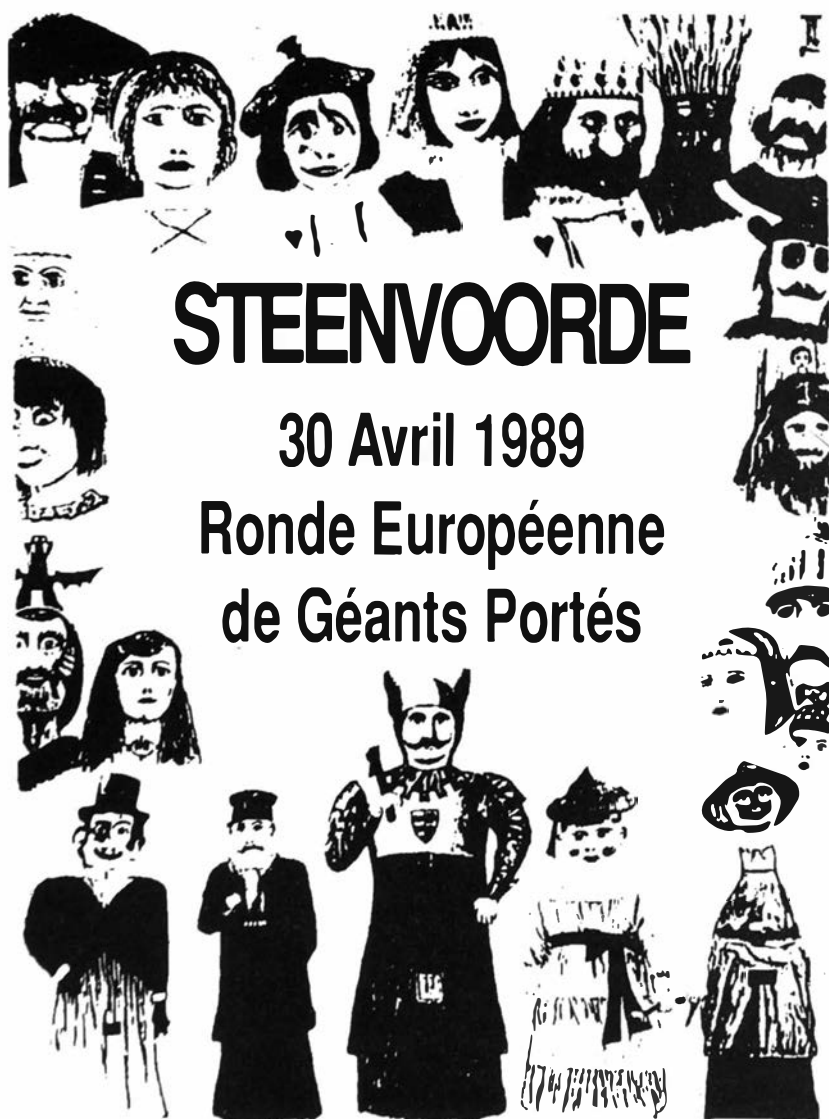
Philippe WALTER. Professeur titulaire de littérature française du Moyen Age à l'université de Grenoble.

Le géant Garganeus dans le roman de Florimont (1181).

Laten we even in de achteruitkijkspiegel zien.

1953 - 1956 - 1963 - 1981 - 1993

Het oorspronkelijk plan van de Cercle d'Etudes Mythologiques (met organisator Bernard Coussee, 12A, Résidence Beauharnais Rue Alphonse Mercier, 59800 Lille) was erop gericht het vijfde kongres te houden in Duinkerken-Dunkerque op 31 maart 1992. Bepaalde omstandigheden verplichten de inrichters het kongres uit te stellen tot 24-25 april 1993. Bij dat uitstel oogsten ze voordeel: op die data viert Steenvoorde de tweede Europese ronde voor gedragen reuzen (deuxième ronde européenne de géants portés). Twee studiedagen en een internationaal optreden van reuzen binden vorsers en een fantastisch aantal toeschouwers.

Een eerste internationale studiedag start in Douai in 1953; de tweede heeft plaats te Bergen in 1956, de derde te Mechelen in 1963, de vierde te Ath in 1981. Steenvoorde zet de traditie verder in 1993. (1)

De eerste Europese ronde voor gedragen reuzen heeft daar plaats in '89. Zie de affiche op de vorige bladzijde. In de bovenhoek rechts herken je drie reuzen van Dendermonde en langs de rechterkant drie van Geraardsbergen.

Bij de tweede ronde in '93 krijgen we de studiedagen en de stoet.

Laten we er onmiddellijk aan toevoegen, dat de opgave 'Europees' in hoofdzaak Vlaanderen bestrijkt. Het onmiddellijk bewijs.

Deelnemende reuzen en reuzinnen te Steenvoorde in 1993:

Frans-Vlaanderen	11	Nederland	5	Groot-Brittannië	1	Spanje	6
Wallonië	12	Duitsland	1	Vlaanderen	64		

Dit bondig cijfermateriaal laat merken hoe ons land de drie vierden van het vertoon en het volksleven voor zijn rekening neemt.

Wij duiden de gemeenten uit Vlaanderen aan, met de namen der reuzen op basis van het programma (beschikbaar met de andere documenten in de Bibliotheek van de Bond). Alleen de reuzen van de Breugelwijk, Brussel waren niet op post: Dorotheïjke, Georges, Woltje, tweelingzusters Isabella en Marion, Dona Brabantia en Philip de Goede (1991). Zes reuzen van de "Vismet" hebben hen vervangen.

Turnhout, 20, de dorpsreuzen; **Nieuwpoort**, *Jan Turpin, Goliath, Griete en Rozalinde*;

Stokkel, *Baldewinus en Michaëlla*; **Ruiselede**, *Willem van Gulik en Jan Vlaminc*;

Wuustwezel, *Sterke Peer*; **Dendermonde**, *Goliath, Mars en de Indiaan*;

Evergem, *Dokus, Isabella, Jacobus, Jacoba, Caesar, Caesarine, Sabbas en Pierke*;

Wenduine, *Louw, Wanne en Scuteman*; **Serskamp**, *Julius Caesar, Julia en kind*;

Kruishoutem, *Pier de Eierboer, Mie de Boterboerin, Meleke de Spinster, Casteur de Veeboer, Verzeke de Werkster* (honderdjarigen);

Sint-Kruis, *Pothulle van Afscheure, Isabella, Tweeling Petrus en Gera*;

Gistel, *Tijl Uylenspieghel, Nele en Lamme Goedzak*;

Wetteren, *Miel en Tavia*; **Overmere**, *Philippo, Isabella en kind Philiep*.

(1) Rapport général présenté aux journées d'étude organisées à Mons du 25 au 27 mai 1956 par le Comité d'Etude des Géants processionels dans le Nord de la France, la Belgique et les Pays-Bas. Bruxelles, 34 p., typoscript, 15 kaarten.

Zelfde tekst in *Le Guetteur Wallon*, nr. 136, sept. 1956, 101-120.

Compte rendu des journées de Mons 1956. in *Annuaire de la Commission nationale belge de folklore*. IX (1956) Brux., 1959, 57-90, kaarten.

J. VERMEULEN. Het Reuzenkongres te Rijsel. *Oostvlaamsche Zanten* 32 (1057) 5-19.

R. MEURANT. Internationaal Studiecomité betreffende de ommegangreuzen. Verslag van de Studiedagen te Bergen (25-27 mei 1956).

Samenvatting en vertaling van J. Vermeulen, in *Oostvlaamsche Zanten*, Gent, 32 (1957) nr. 1, 20-29, ill.

G.H. RIVIERE. Douai. *Fêtes de Gayant & journée d'études*. Arts & Traditions populaires. Paris, 2 (1954) 353-54. (Besluit tot stichting van franco-belgo-hollands komitee).

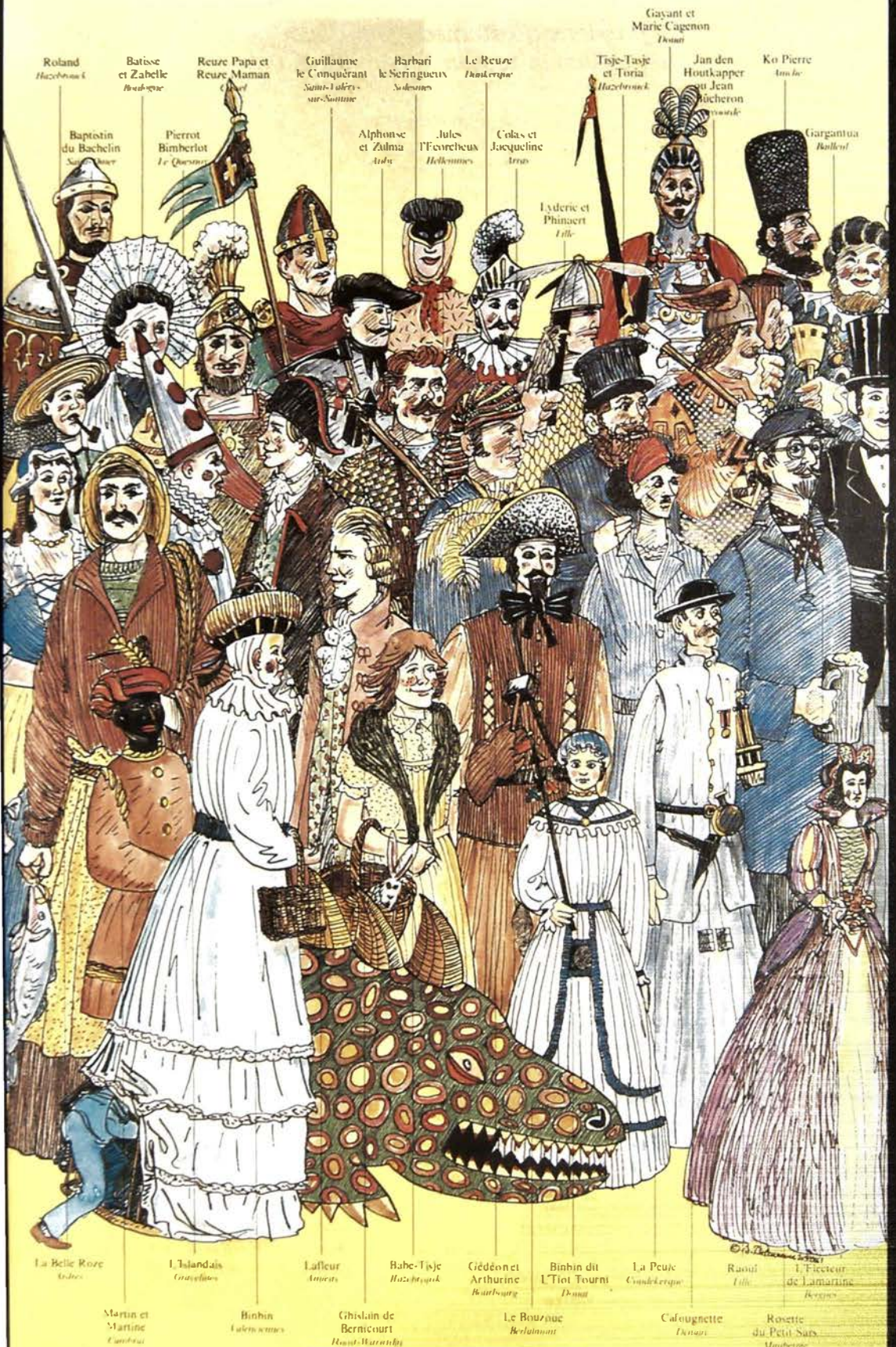
R. v.d. LINDEN. *Internationaal studiekomitee Ommegangreuzen. Beknopte historiek*. Oostvlaamse Zanten, 32(1957) 77-80.

Idem. *Reuzen, startsein voor binding tussen Noord en Zuid*. Ibidem 62 (1987) 66.

C. MELCKENBEECK. *Vlaamse reuzen in Spanje. Sevilla. Matadepera*. Oostvlaamse Zanten 67 (1992) 83.

Idem. *Vlaamse en andere reuzen en reuzinnen in Spanje*. Ibidem 154.

LES COSTUMES
 SUR LES GEANTS
 PROCESSIONNELS ET DE CORTEGE

Roland Hazebroek
 Batsse et Zabelle Durbeyck
 Reure Papa et Reure Maman Cappel
 Guillaume le Conquérant Sants-Labry-sur-Sautme
 Barbari le Sieringueux Solesmes
 Le Reure Dhaekerque
 Tisje-Tasje et Toria Hazebroek
 Gayant et Marie Cagenon Dronn
 Jan den Houtkapper ou Jean Nucheron Wyvande
 Ko Pierre Ambe

Baptistin du Bachelin Sautme
 Pierrot Bimberlot Le Querme
 Alphonse et Zulma Auba
 Jules l'Éveureux Hellemmes
 Colas et Jacqueline Aras
 Lyderic et Phinaert Lille
 Gargantua Balleul

La Belle Roze Aube
 L'Islandais Grayelles
 Lafleur Amets
 Babe-Tisje Hazebroek
 Gédéon et Arthurine Baulsberg
 Binbin dit l'Tiot Tourni Dronn
 La Peule Gandeckerque
 Rasoul Lille
 l'Fricteur de Lamarrine Beignes

Martin et Martine Cambrai
 Binbin Valenciennes
 Ghislain de Bernicourt Roubaix-Warranchy
 Le Bouzouc Berlaimont
 Cafougnette Davaux
 Rosette du Petit Sars Ugnette

Mijn uiteenzetting, tijdens de studiedagen, tracht de reuzen en reuzinnen, op de wereld gekomen tussen '88 en '92 te rangschikken op deze basis:

1. Marginaal type	5. Honderdjarige	9. Religie
2. Bijnaam wordt eretitel	6. Autenticiteit	10. Knaap
3. Vaklui	7. Toponiem	
4. Cultuur	8. Geschiedenis	
-
1. Marginaal type	5. Honderdjarigen
88 <i>Stroper</i> , Oelegem geboren uit een boek van Jozef Simons	88 <i>Gust</i> Van Kerrebroek, Nevele <i>Sisken</i> Verbestel, Nieuwerkerken , Aalst
89 <i>1ste zwarte reus</i> , Seon de Biden, Brussel Boxtael, <i>bedelaar</i> , Ninove Mut Pelaaan, <i>heks</i> , Ganshoren Helga, <i>eadem</i> , Rijkevorsel Kledden, <i>boze man</i> met een ketting, Ressegem	6. Autenticiteit
90 Sis Hanskens, <i>dronkaard</i> en filozoof, St.-Lievens-Esse <i>Jenevermanneke</i> , Citroeventje met fles, Wortegem	90 <i>Annie</i> , burgemeester, Aalst
92 <i>Messevechter</i> , Lowie, met mes in de hand, Tremelo	88 <i>Etienne van de Leug</i> , playboy Aartselaar
2. Verwijt naam wordt eretitel	91 <i>Theo Van den Bosch</i> , humorist, Deurne Mollenpaar <i>Dolf & Margriet</i> , Mol <i>Leonie</i> , herbergierster, Weert <i>De Beer</i> , gelijkenis, Vlierzele
89 <i>Slijkneus</i> , Nand, mandenvlechter Weert ;	92 <i>Ephrem Delmotte</i> , beiaardier, Ronse
90 Martijn, <i>de Beer</i> , Vlierzele <i>Sjoenke Moulie & Wanjke Deivers</i> , Linkebeek	7. Toponiem
3. Vaklui	91 <i>Mollenpaar</i> , Dolf & Margriet, Mol
88 <i>Mulder</i> , Jan van den Graetmolen, Leuven	90 <i>Aar-tuur</i> , wijk Hooglede
89 Mand, <i>mandenvlechter</i> , Weert	88 Leyn Wecks, <i>Putheks</i> , geboren in '85, gedoopt '88, onder grond geborgen, Putheks ... Heusden-Zolder
91 <i>Bakker</i> Jan van Gent, Edelare <i>Bakker</i> , Abel, Gent <i>Brouwer</i> , Artisan, Michelbeke <i>Metselaar</i> , Sibke, Gent Melina, <i>peperkoek</i> , Meli, De Panne	8. Geschiedenis
4. Cultuur & Artiest	88 Gallisch dorp in Destelbergen <i>Hydromel</i> , honingreus, <i>Carausius</i> , Menapiër <i>Heer van Gerdingen</i> († 73), herboren '88
88 <i>Stroper</i> , stamt uit boek <i>Pierke</i> , poppenspeler, Gent	89 <i>Hertog Jan van Leuven</i> <i>don Fernando</i> , <i>dona Anna-Maria Kortenbergh</i> <i>Albert</i> , aartshertog Oostenrijk gehuwd met infante Isabella van Spanje, Brussel
90 <i>Coppe</i> , uit dierenepos Reinaert Deinze	91 <i>Cortus</i> , Heer van Kortesseem <i>Philip de Goede</i> , ridder Gulden Vlies, huwt <i>Isabella</i> van Portugal, Europalia - Portugal Brussel (21.09.'91) Hun doop op 22.09.'91!
92 <i>Marcel & Charlotte</i> , stripfiguren van Merho: Kiekeboe. Zulte	

CARAUSIUS

Twee waardige vertegenwoordigers van groep 8 Geschiedenis, afkomstig uit het Gallisch dorp in Destelbergen.

HYDROMEL

- 92 *Diederik en dame* ('37, herboren in '58 en '92) **Assenede Zeger**, kind van Walter en Aldegonde, **Herzele**

9. Godsdienst

- 92 *Broeder 'Louis'*, Broeders St.-Gabriël, **Denderleeuw Jan-Baptist & Katrien**, kerkpatroon, K. Vereerd op altaar, **Averbode** (reuzen keerzij vaantje) *Begijn*, **Wetteren Heksen**, zie *Marginaal type Ganshoren & Rijkevorsel*

10. Knaap

- 88 *Sloeberken*, kind van Janneke en Mieke, **Willebroek Juuke Gent**

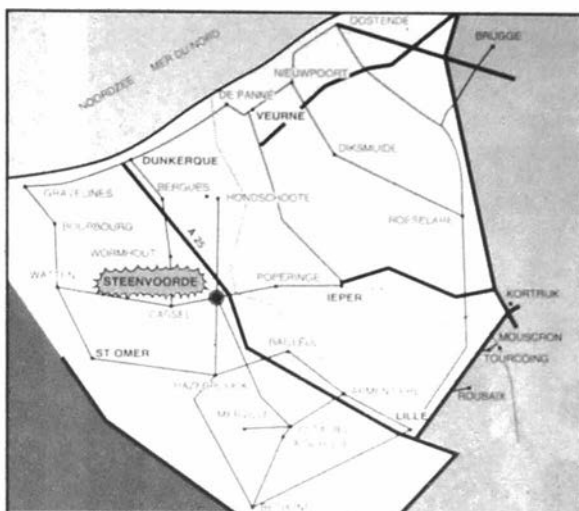
- Klein Charelken Gent Pierke*, poppenspel **Gent Dutske Gent**

- 89 *Bumke Bogaarden-Pepingen* zonder ouders *Pi Brakel*, zoon van Stien en Triene *Mondje Merelbeke*, zoon van Hubert & Flora
- 90 *Hoerberke, Nijlen* zoon van Nilus & Kessela
- 92 *Sibke*, student bouwvak **Gent**, zonder ouders *Zeger, Herzele* zoon van Walter & Aldegonde

Reuzen die in '93 verschijnen, komen een andere keer aan de beurt.

P.S. Een bestuur van een vereniging, een stad ... kan plannen smeden maanden en jaren bij voorbaat. Waarom niet? Neem je agenda ...

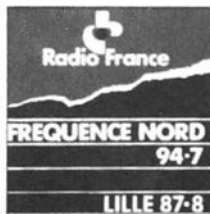
Steenvoorde voorziet de Derde Europese Ronde voor gedragen Reuzen op 29 en 30 april 2000!

24 et 25 Avril 1993 : 5e Congrès International sur les Géants Processionnels et de Cortège en Europe.

Organisation :

les Amis de Fromulus
17, Grand Place
Norbert Ségard
59114
STEENVOORDE
Tel. 28 49 77 77

29 et 30
Avril 2000

3e Ronde
Européenne
de
Géants
Portés

Alfabetische volgorde van de aangehaalde gemeenten:

Aalst	Gent		
Aartselaar	Geraardsbergen		
Assenede	Gerdingen	Nieuwerkerken (Aalst)	Stokkel
Averbode	Gistel	Nieuwpoort	Tremelo
Bogaarden	Herzele	Nijlen	Turnhout
Brakel	Heusden-Zolder	Ninove	Vlierzele
Brussel	Hooglede	Oelegem	Weert
Deinze	Kortenberg	Overmere	Wenduine
Denderleeuw	Kortesseem	Ressegem	Wetteren
Dendermonde	Kruishoutem	Rijkevorsel	Willebroek
De Panne	Leuven	Ronse	Wortegem
Destelbergen	Linkebeek	Ruiselede	Wuustwezel
Deurne	Merelbeke	Serskamp	Zulte
Edelare	Michelbeke	Sint-Kruis	
Evergem	Mol	Sint-Lievens-Esse	
Ganshoren	Nevele	Steenvoorde	

Renaat van der Linden

REUZENDIEREN IN OOST-VLAANDEREN

Geschiedenis en aktualiteit

Het onderwerp is niet nieuw in de reuzenliteratuur. De jongste publicaties dateren uit 1985 en 1990 van Renaat van der Linden, respectievelijk *"Reuzen in Vlaanderen"* en *"'t Ros Beiaard doet zijn ronde"*. (1) De reuzendieren kregen vroeger wel de aandacht van reuzenkenners, die uit archivalia en bibliografische bronnen een overzichtelijke samenvatting over het onderwerp samengesteld hebben. Dr. C. De Baere schreef in 1930 *"Onze ommegangsreuzen"*. In 1941 publiceerde hij een herwerking van zijn studie *"Onze Vlaamsche reuskens"* waarin de reuzendieren ruimschoots aan bod komen. (2) Een uitgebreide, rijke gedokmenteerde studie over reuzendieren vinden we in de verzamelde artikelen van René Meurant, verschenen in 1979, *"Géants processionnels et de cortège en Europe, en Belgique, en Wallonie"*. (3) De gegevens voor deze studie hebben we hoofdzakelijk geput uit het archief "Oostvlaamse Reuzen", dat zich in de bibliotheek bevindt van de Koninklijke Bond van de Oostvlaamse Volkskundigen te Gent. De nota's steunen op materiaal uit boeken, tijdschriften, kranten en archivalia, op feestprogramma's, briefwisseling met informanten, voorts op persoonlijke opzoekingen ter plaatse.

Het woord "reuzendier" vatten we wel op in zijn ruimste betekenis: legendarische dieren, bestaande diersoorten gedragen door mensen of prijkend op feestwagens.

Naar het voorbeeld van onze Vlaamse reuskens hebben we de reuzendieren gekatalogeerd in rubrieken. De indeling voor Oost-Vlaanderen berust op elementen die verband houden met middeleeuwse ommegangen, plaatsnamen, handel, kermissen, feesten en cavalcades.

I. Ommegangen. Processies

In *"Onze Vlaamsche reuskens"* van Dr. C. De Baere lezen we: *"Vlaanderen was ten allen tijde, en is tot op onze dagen gebleven, het land van verenigingen en bonden, gildekamers en rederijdersgezelschappen, processien en stoeten, luidruchtig feestvermaak en uitbundige kermis-vreugde. Onder de veelvuldige uitingen van het bontgeschakeerde, bruisende volksleven bekleeden die ommegangen en processien, vooral in het verleden, een bijzonder plaats"*. (4)

In dit kader neemt Oost-Vlaanderen vanaf de 15de eeuw een belangrijke plaats in door de vele lokaliteiten waar een ommegang of processie plaats vond. Aan de hand van een vergelijkende studie met de ommegangen in andere Vlaamse provincies constateren we toch gelijkenissen qua inhoud en voorstellingen door elementen die algemeen verspreid waren in het middeleeuwse Vlaanderen. De elementen die we terugvinden, zijn het schrijn of reliek van de heilige die ter plaatse vereerd werd, de eucharistie of het heilig sacrament, afgevaardigden van de geestelijke en wereldlijke overheid, de gilden, de rederijdersgezellen, de feestwagens, de

reuzen en reuzendieren al dan niet begeleid door dansers, trommelaars, fijfelaars.

Wat viel in Oost-Vlaanderen te vereren en te bewonderen in de omme- gangen en processies? Wat is hiervan nog bewaard gebleven?

Inzake de voorstellingen en of de figuren beperken we ons hoofdzakelijk tot legendarische dieren en bestaande diersoorten, uitgebeeld of nage- bootst in beeld.

Het oudst bekende reuzendier is de **draak**. Hij verschijnt op het toneel afzonderlijk of in gezelschap van St.-Joris. Hij is een vuurspuwend mon- ster met rode bek, wijde neusgaten, vleugels en een lange beweeglijke staart. Het legendarische dier wordt door twee of meer mannen gedra- gen. In de ommevang is zijn hoofdopdracht de toeschouwers te verrassen of op afstand houden. Op sommige plaatsen gebeurt er na de ommevang een opvoering, de strijd van St.-Joris met de draak. Het is een spelletje van kat en muis dat heel wat hilariteit opwekt. De draak krijgt het hard te verduren. St.-Joris wint het pleit met de vernietigende doodsteek van zijn lans.

De oudste ommevangsdraak dateert uit 1394 te Antwerpen; nadien vol- gen Leuven en Lier, respectievelijk in 1401 en 1418. ⁽⁵⁾

In Oost-Vlaanderen verscheen de draak in 1417 te Aalst, te Geraardsbergen en Ninove in 1431, Oudenaarde in 1433, Dendermonde in 1457, Rupel- monde in 1550, Wetteren in 1592.

Het eerste echte reuzendier is het **reuzenpaard**, het bekende Ros Beiaard met de Vier Heemskinderen. Het oudste Ros treft u aan te Mechelen in 1416, te Lier in 1417. In Oost-Vlaanderen is het middeleeuwse ros bekend te Oudenaarde in 1433, te Dendermonde vóór 1461, te Aalst in 1497. ⁽⁶⁾ Niet enkel de draak en het Ros Beiaard waren blikvangers van de omme- gangen. In de 16de en 17de eeuw kwamen daar bij: de kameel, de eenhoorn en allerlei andere dieren in verband met de geschiedenis van de lokaliteit of met de kristelijke of profane symboliek van die tijd.

We laten tien Oostvlaamse gemeenten de revue passeren met ommevan- gen en processies waarin reuzendieren vertegenwoordigd waren vanaf de 15de eeuw. We vermelden steeds wat bewaard gebleven is tot in de 20ste eeuw.

Aalst

Uit de archivalia gecommentarieerd door Petrus Van Nuffel vernemen we heel wat bijzonderheden over de ommevang met het allerheiligste te Aalst en over de reuzen en reuzendieren erin aanwezig. ⁽⁷⁾ Aalst is de plaats waar we voor het eerst de draak aantreffen. De St.-Jorisgezellen droegen de afbeelding van een draak in een zinnebeeldig blazoen. De boogschutters of voetbooggezellen stapten reeds in 1418 op in de proces- sie van de draak, *de figuer van wymen, ghestoffeerd door Joos den*

schilder. Uit de tekeningen van 1447 kan worden afgeleid dat de gezellen van St.-Joris nog altijd de draak rondroegen, *item betaelt den gheselle, die den draecke drouch*. Vanaf 1472 tot 1532 is de draak vergezeld van St.-Joris, *betaelt den man die Sint Joorys was ende den drake drouch*. De laatste vermelding dateert uit 1671: *item ... de becostinghe van de Reusen, draeck als andersints, dienende tot versiersel vanden ommeganck*.

Het echte reuzendier, het Ros Beiaard, verschijnt voor het eerst te Aalst in 1497, 33 jaar later dan in Dendermonde. Het Ros behoorde toe aan de nering van de winkeliers met als patroonheilige Sint-Niklaas. In de processies van 1519, 1520, 1521 werd het paard gedragen door de gezellen van de Kattestraat. In 1525 en 1527 werd het reuzendier door 24 trekpaarden door de stad getrokken. Het stadsbestuur betaalt voor *den personage vanden Rosbayart xxxiis; item betaelt voor de huere van xxxiiii trecpeerden die de voors. personage omme vourden*. Tijdens de feestelijke intrede van Keizer Karel te Aalst in 1540 paradeerde het Ros Beiaard met de reus en de reuzin op de markt. Volgens een kroniekschrijver in 1619 was het Ros: groot, fel en sterk, pikzwart. Na 1661 is er geen spoor meer van het historisch Ros Beiaard. Een afbeelding van het Aalsters Ros Beiaard is bewaard gebleven op een spotprent van 1687, genoemd "Sargipeirt", te zien in het Mechelse Stadsarchief. ⁽⁸⁾

Door de geschiedenis van het Aalsters Ros Beiaard loopt de rode draad van wederzijdse spotlust tussen de Dendersteden Aalst en Dendermonde. De rivaliteit wordt in leven gehouden in en door het Ros Beiaardlied van Dendermonde: die van Aalst zijn zo kwaad omdat hier 't Ros Beiaard gaat. Voor meer bijzonderheden verwijzen we naar het boek "*De rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde*" van H. Van Hese. ⁽⁹⁾

In 1889 werd voor de cavalcade een nieuw Ros Beiaard gemaakt. In hetzelfde jaar prijkt het Ros op een Vlaamse kermis in Parijs. In 1890 nam het Ros deel aan de reuzenstoet te Brussel waar de 50ste verjaardag van de Belgische Onafhankelijkheid werd gevierd.

In de eerste helft van de 20ste eeuw was er praktisch geen sprake meer over het Aalsters Ros Beiaard. In 1935 werd een beroep gedaan op het Ros Beiaard uit St.-Gillis-Dendermonde om aanwezig te zijn in de cavalcade. In 1953 doet een totaal nieuw Ros zijn intrede, bedoeld als een parodie op het Ros Beiaard van Dendermonde. Het noemt Ros Balatum. Vanaf die datum wordt een punt gezet achter het Aalsters Ros Beiaard. Een nieuw Ros, Ros Balatum is in aantocht. Het wordt dé grote blikvanger in de cavalcades en neemt de rol over van het historische Ros Beiaard uit de middeleeuwen.

De ommegangsreuzen in Vlaanderen waren doorgaans vergezeld van een reeks reuzendieren die behoorden tot de reuzentrein. Zoals we verder zullen zien waren het: kameel, eenhoorn, olifant, leeuw, dolfijn, walvis, gouden kalf. In de ommegang te Aalst vermeldt P. Van Nuffel enkel dat een kameel in de 17de eeuw in de processie opstapte.

Geraardsbergen

Ook in Geraardsbergen speelden de gezellen van de rederijkerskamer een grote rol in de religieuze en profane feestelijkheden van de 15de eeuw. Zo leren we in 1419 het bestaan kennen van spelen die werden opgevoerd in de kerk of op de markt. Vermoedelijk behoort een van deze spelen tot het steken van de draak. V. Fris vermeldt in de "*Geschiedenis van Geraardsbergen*", dat jonge gezellen van de stad ter gelegenheid van de H. Sacramentsprocessie, allen gewapend en te paard een steekspel hielden op de markt. ⁽¹⁰⁾ We weten met zekerheid dat de stad een draak bezat in 1430 daar het reuzendier aan Ninove werd uitgeleend voor de ommegang van het H. Kruis.

In 1515 werden voor de eerste maal de relieken van de H. Bartholomeus, patroonheilige van de kerk, processiegewijze rondgedragen. Naar aanleiding hiervan ontstond de ommegang, die nog genoemd wordt Processie van Plaisance. In 1541 verschijnt voor de eerste maal een reus in de ommegang, genoemd Clays de Innocent; in 1577 is sprake van de reus Goliath. In de 17de eeuw blijven de rederijkers nog altijd een rol spelen in de ommegangen. Zo vernemen we dat niet enkel de draak aanwezig was maar ook het Gulden Kalf. 1643: *Item betaelt t gulde van rethorycken over het spelen van t spel van Sinnen of t Commedie met eenighe battementen steken draecke, gaan van den reuse ende t dansen van t gulden calf.* Latere gegevens over reuzendieren zijn ons niet bekend. ⁽¹¹⁾

Ninove

Zo juist hebben we vermeld dat Geraardsbergen in 1430 de draak in bruikleen gaf voor de processie van het H. Kruis. In 1431 bezat Ninove zelf een draak. Meer bijzonderheden daarover vernemen we van Hendrik Van Gassen in zijn studie over de ommegang van het H. Kruis. ⁽¹²⁾ Bij de draak hoorde St.-Joris te paard met lans en schild. Hij was omringd door huppelrossen, genoemd zijn gezellen. Het spel symboliseert de legende van St.-Joris die de H. Margareta verlost uit de macht van de draak. In 1445 droeg de klerk van het kapittel zelf de draak. In 1448-1449 is er sprake van twee draken: *den draeck ende eenen cleenen drake*. De stadsrekeningen van 1518 geven meer bijzonderheden over het steekspel: *gesconken Janne Breescilt van dat hy in den zelve ommeganck den drake stack*. Het tweegevecht tussen St.-Joris en de draak was het hoogtepunt van de ommegang. St.-Joris was omringd door huppelrossen, de partij van de goeden. De tegenpartij die de draak beschermt, zijn de slechten.

Ook in Ninove, zoals in Geraardsbergen, is er sprake van het Gouden Kalf; het was gevlochten van wijmen. Het Kalf werd gedragen en was vergezeld van een groep dansers. In 1515 maakt men in de stadsrekening gewag van de deelname van de zwaarddansers in de ommegang. Waar-

schijnlijk dansten zij rond het Gouden Kalf. ⁽¹³⁾ Andere reuzendieren dan de draak en het Gouden Kalf hebben we later niet teruggevonden. Mogelijks werd er geen spoor meer van terug in de studie van Marcel De Paepe "*Van feesten en stoeten in de vroeger dagen te Ninove*". ⁽¹⁴⁾

Oudenaarde

In Oudenaarde werd de "Sacramentsprocessie" gehouden op H. Sacramentsdag. Uit de rekeningen van de 15de tot de 17de eeuw zijn ons gegevens bekend over de draak, het Ros Beiaard en het Gulden Kalf. Uit een studie over deze processie van J. Walters, gepubliceerd in 1908, ontleen we volgende gegevens. ⁽¹⁵⁾ De oudste vermeldingen in de stadsrekeningen dateren uit 1432-1433: *'t ros Beyaert, de vier Heymskinderen, t spel van Sent Jorise*. Het Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen komen ter sprake bij de kosten van processie in verband met *reparacie van den Ros Bayaert*. De Heemskinderen werden getraceerd op acht stopen wijn voor hun prestaties in 1433. In 't zelfde jaar is er ook sprake van de gezellen *die t spel speelden van Sint Jorise*. In 1555 waren draak en Ros Beiaard nog gezamenlijk aanwezig in de processie.

De stadsrekening vermeldt: *item Sente Jooris metter draecke; item tros Beyaert*. ⁽¹⁶⁾

R. Meurant in "Le Cheval Bayard dans les processions" merkt op dat in Oudenaarde het Ros Beiaard vergezeld was van Karel de Grote. ⁽¹⁷⁾

In de 17de eeuw, 1609 en 1621, spreekt men over vertoningen van *'t Gulden Calf*, een reuzendier dat we ook aantreffen in Geraardsbergen en Ninove. Ietwat later in de 17de eeuw hield de H. Sacramentsprocessie op te bestaan. Meer informatie over reuzendieren vonden we niet meer in de bibliografie.

Rupelmonde

Op het einde van de 15de eeuw ontstond in Rupelmonde de bedevaart ter verering van O.-L.-Vrouw van de Nood Gods. Ze vond plaats op de feestdag van O.-L.-Vrouw Bezoeking. Over reuzendieren zijn ons gegevens bekend vanaf de 16de eeuw. Uit de stadsrekening is enkel het bestaan van een Ros Beiaard en van een kameel bekend die deelneemt aan de ommeegang samen met de reus. In 1528: betaald aan *de ghesellen die 't spel van den ommeganck ommetroeghen, den Ros Beyaert, den Ruese, de Kemelle*. Mogelijks waren er meer reuzendieren in de processie vertegenwoordigd. Waartoe zou anders het Reuzenhuys of Pronkhuys gediend hebben waarin waren ondergebracht: reuzen, kamelen, draken, Neptunus?

Rupelmonde deed aan de stad Dendermonde een collegiaal gebaar door twee kamelen en een eenhoorn uit te lenen voor het opluisteren van de kermisfeesten. Dendermonde betaalde de vrachtkosten: 1539-1540. *Betaelt aen aerbeyders ende pyndersvan de vorsejde kemels ende eenhoorn*

vutten scepe te doene, te draghene in den ommeganck ende weder omme scepe te doene. (18)

Wetteren

In Wetteren werd de plechtige ommegangsdag gehouden op de eerste zondag van september ter ere van het H. Sacrament des Altaars. Ook hier ontbraken de gezellen of rederijkers niet. Het oudste spoor van de ommegang vonden we vermeld in het jaar 1592: *Noch betaelt Arent vanden Neste by de personages van de ommeganghe, de weghelaers, de herders en duvels. Noch betaelt voor de drake te halen.* (19) Voor de volgende jaren vonden we geen vermeldingen meer van het bestaan van reuzendieren.

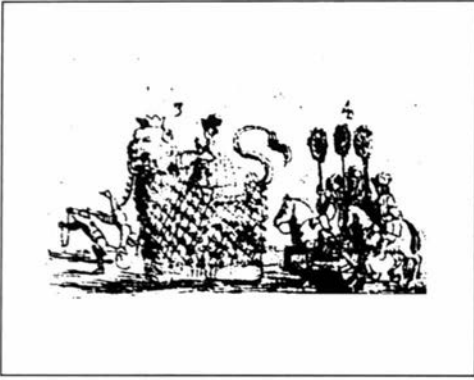
Gent

Over de ommegangen te Gent zijn ons gegevens bekend vanaf het begin van de 17de eeuw tot en met 1722. We publiceerden een bijdrage in Oostvlaamse Zanten "*Gentse ommegangsreuzen en -dieren in de 17de eeuw*". (20) Samenvattend van wat in de Gentse ommegangen te zien en te bewonderen was, verwijzen we naar een belangrijke kopergravure van 1687, Triumphanten Ommeganck, uitgegeven door de erfgenamen Maximiliaen Graet te Gent. De ommegangen vertoonden een vast schema in de volgorde van de reuzendieren. In de meeste ommegangen waren twaalf reuzendieren, elk met een symbolische betekenis: de maagd van Gent op een witte leeuw; Vlaanderen op een zwarte leeuw; de feniks; de kameel; het varken; de zwaan; de pelikaan; het eerste en tweede hert; de eenhoorn; de arend; de olifant. (Zie hiernaast en volgend blad)

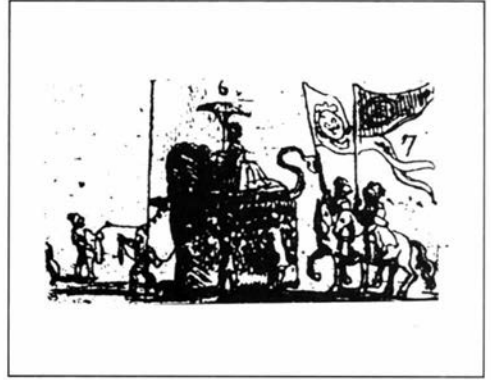
De laatste Gentse ommegang van de paters augustijnen dateert uit 1722. Voor de 18de eeuw vermelden we een historische gebeurtenis, het 700-jarig jubileum van de H. Macharius, gevierd binnen de stad Gent van 30 mei tot 15 juni 1767. De beschrijving van deze processie van devotie met de optocht van de cavalcade werd uitgegeven door Jan Meyer, gezworen stadsdrukker te Gent, versierd met 47 prachtige kopergravures. (21) In het stadsarchief bevindt zich een dossier "Processie van den H. Macharius", met de dokumenten over de personen die hun medewerking verleenden aan het ontwerpen en uitbouwen van de processie. (22)

Beginnen we met de bekende kunstschilder Em. Pierre Van Reysschoot (1713-1772) die de ontwerpen van de wagens en reuzendieren maakte in Italiaanse inkt. *Wiert gheresolveert door sieur meester Emanuel van Reysschoot meesterschilder binnen dese stad te laeten maecken een schitse in italiaanschen inkt van alle de waegens ende beesten by het voorseyde plan.* (23) De originele tekeningen zijn bewaard in de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent. Kunsthistorisch behoren de ontwerpen als vormtotaal tot de rococostijl; de inhoud is totaal mythologisch.

Voorstelling van twaalf symbolische dieren

3. De Maeght van Gendt
op eenen witten Leeuw

6. Vlaenderen op eenen
swarten Leeuw

21. Den Voghel Phoenix

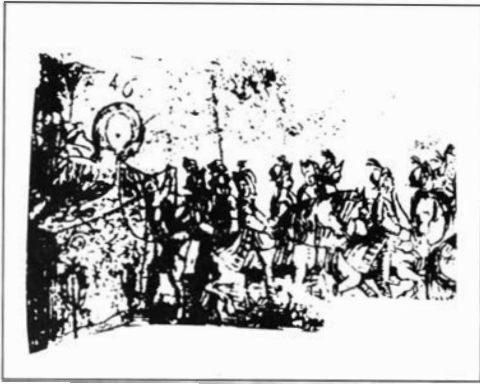
24. Den Kemel

33. Daer de Kettereye
uytgebelt wort

39. Maeght op de Swaene
verbeeldende 't Geloof

46. Den Pellicaen

49. Den eersten Hert

51. Den 2 Hert

57. Den Een-Hooren

59. Den Arent

64. Den Oliphant

Detail kopergravure Triumphanten Ommeganck. 1687
Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent. Nr. G 3472

Voor het tekenen van de kopergravures deed de stad beroep op Pieter Wauters. *Ghemaekt ende geleverd door ordre van de edele heeren schepenen der Stadt Gendt door pieter Wouters, graveur...* (24)

In de Beschryvinghe zijn de meeste gravures gesigneerd *J.L. Wauters, fils. fecit aqua forti*, een bekend landschapschilder en graveur met de voornamen Jan Ludewick, geboren te Gent in 1731. Veertien tekeningen zijn gesigneerd *P. Wauters f. aqua forti*. Het is wel deze kunstenaar die in de rekening voorkomt.

Blijkbaar werd een groot gedeelte van het ambachtelijk werk voor het maken van wagens en reuzendieren aan één aannemer toevertrouwd:

Pauwel Wieme. *Prestaties gedaen door Pauwel Lieven Wieme in het maecken ende ordonneren vanden waeghen ... voor temmerwerck, haudt, yser, naeghels, lynwaet, schilderen, pamper ende alle voordere siraeten, alsmede het maecken vanden witten Leeuw, 170 ponden. Voor acquit P.L. Wieme 1767.* (25) *Item betaelt aen denselven Wieme ... in voldoeninge van alle syne devoiren, salarissen ... gedaen in het erigeren ende executeren vanden beesten ende triumphwaegens.* (26) Niet alle dieren waren het produkt van timmer-, smee-, plak-, naai- en schilderwerk. Vakmanschap zal wel vereist geweest zijn voor het smeden van de arend: *gemaectt ende ghelevert eenen dobbelen arent... voor den waegen van de Camer van Commerc de somme van seven pont corant gelt. Ontfaen den inhoudt desen. Actum in Ghent den 26 meye 1700 seven en sestig. Aegidius Dorps meester coperslager binnen dese Stadt Gend.* (27)

De processie van de H. Macharius is de enige ommegang geweest waarin de reuzendieren zo talrijk vertegenwoordigd waren, vierentwintig in totaal, waarvan vier legendarische: de feniks, de eenhoorn, de draak, het zeepaard. Een aanzienlijk aantal dieren worden afgebeeld in het kader van de klassieke mythologie.

De Orde van den optogt der Cavalcade was als volgt ingedeeld: Inleydinghe, Eerste, Tweede, Derde en Vierde Verdeijlinge.

Inleiding. - *De Pauw*, verbeeldende de hoogmoed der afgodisten, gedempt door de geloofsverkondiging van de H. Macharius. De voorstelling is wel een mythologische verhaal, zoals er meerdere voorkomen in de ommeegang. We zien Juno, de vrouw van Jupiter, gezeten op de rug van een pauw. Zijn staart is versierd met de ogen van de ongelukkige herder Argus. Juno is afgeleid van Juno, betekent majestueus, trots. *Den Phoenix: Gelijk uyt Phoenix asch een / jongen Phoenix groeyt, / Zo groeyde het Geloof met / Lievens bloed besproeyd. / De feniks* verbeeldt de H. Livinus, herlevend in het brandoffer van zijn bloed. (Zie vorig blad)

Eerste verdeling. - *Den Pellicaen* verbeeldt de H. Macharius die zijn leven opoffert aan God voor het behoud van de stad. *Den Eenhooren*, de krachtige hulp van de H. Macharius in zijn strijd tegen de besmettelijke ziekten. *In ziekten veelderley men doet / den hooren haelen, / d'Aenroeping van Macaer / geneest van alle qualen. / Den Leeuw. Wanneer de felle pest komt dreygen / met de dood, / Macaer als eenen Leeuw beschermt ons in den nood. / Merk wel op dat de heilige hier wordt voorgesteld als een Heraclesfiguur. Den arent. Als hy door vliegen zig verheft / All' d' and're Vogels overtreft. /*

Tweede verdeling. - *Den Hert* met Diana, vereenzelvigd met de Griekse jachtgodin, *Artemis*. *Den Struysvogel*. *De Draecke*. Een boogschutter doorboort met een pijl de keel van de draak. De voorstelling herinnert aan het spel van de rederijkers van Sint-Joris met de draak. *Het Zeepeert*. Een zeenimf met tweetand, schrijlings zittend op een zeepaard dat stormt in de golvende zee wordt begeleid door twee Tritonen en dolfijn. *De Crocodile*.

Derde verdeling. - *Den Beer*. *Den Ibex*, steenbok. *Den Indiaenschen Zebra*. *Den Dromedaris*. *Den Castor*.

Vierde verdeling. - *De Zwaene*. *Den Rhinoceros*. *Eenen Leeuw*, wereld-deel Afrika. *Den Tiger*. *De Crocodile* verbeeldt Amerika. *Den Elephant*. *Eenen Kemel* verbeeldt Azië. *Het Wild Zwijn*. *Witten Stier*, de ontvoering van de dochter van de koning van Phenicië. Jupiter wil haar benaderen en neemt de gedaante van een stier aan. De koningsdochter kroont de stier, klimt op zijn rug en samen vluchten ze naar de overkant van de Middellandse Zee, de plaats die Europa werd genoemd, ontleend aan de naam van de dochter van de koning.

Na 1767 hebben we in de archivalia noch in iconografische bronnen enig spoor gevonden van Gentse reuzen in ommegangen, processies, feeststoeten etc. gevonden. We vermoeden dat het Edict, geordonneerd door keizer Jozef II "*raekende de Processien ende Jubiléen*" dd. 10 mei 1786 daar niet vreemd aan is.

Het Edict geldt voor heel Vlaanderen en zal bijgevolg niet zonder invloed geweest zijn voor de Oostvlaamse steden en gemeenten waar reuzen en reuzendieren bestonden.

Het Edict werd gepubliceerd in de Placcaet-Boek van Vlaanderen, 1786 en u leest een vijftal artikelen uit het Edict om te zien dat het verbod voor profane en religeuzе manifestaties gold.

Edict van den 10. Mey 1786.

Raekende de Processiën ende de Jubiléen.

Wy statuëren ende ordonneren de volgende Punten ende Artikelen.

E E R S T E N A R T I K E L.

Daer en zullen buyten de gewoonelyke Kruysdaegen, in elke Prochie niet meer als twee Processiën 'sjaers mogen plaetse grypen, de eene op H. Sacraments-dag, ende de andere op eenen anderen Feestdag, aen-te-wyzen door den Bisschop van de plaetse, onse intentie zynde, dat'er geene Processie gedaen en worde op den Sondag, om den Parochiaelen Dient niet te beletten.

*Buyten de Kruys-
dagen maer twee Pro-
cessiën 'sjaers te doen.*

I I.

Daer en zullen in de Processiën geene Stand-beelden of andere welkdaenige Beelden mogen gedraegen worden, gelyk ook niet de aenwyzende Ambachts-teekens, buytengewoone Kleevers of andere zulke verscheydenheden, ook en zullen de Processiën niet mogen vergefelt worden van geenerlye Musiek.

*Daer in niet te
draegen Beelden of
Ambachts-teekens,
nogie te vergezellen
met Musiek.*

I I I.

Wy aggreëren dat boven de Processiën toegelaeten by den eersten Artikel, ook zullen mogen plaetse hebben, die de welke den Bisschop zoude kunnen coelaeten en aenwyzen in zekere particuliere omstandigheden, ten eynde om van den Hemel hulpe te smeeken voor den Oegst, of voor andere publieke noodsaekelykheden.

*Excectie van den
1. Artikel.*

I V.

Wy verbieden volkomentlyk alle andere soort van Processie, gelyk ook alle Pelgrimie by bendens, alwaer, en tot welke plaetse het zoude kunnen wezen, op pene dat iederen overtreder zal gestraft worden met eene amende van hondert patacons, of met eene hegtenisse van dry maenden in cas van insolvabiliteyt, ende zelfs met eene grootere pene, naer het goed-duncken van den Rechter, volgens de omstandigheden.

*Alle Pelgrimie
by bendens verboden.*

*Amende van over-
treddinge.*

V.

Wy verbieden op de zelve pene, ende supprimeren generalyk en voor altyd, alle soort van solemniteyten gekent onder den naem van Jubiléen.

*Alle Jubiléen ook
verboden.*

Gedrukt bij Petrus de Goesin en Zoonen.

Gent. 1786. Appendix blz. 1920-1921.

Voor wat Gent betreft hebben we na 1767 moeten wachten tot 1947 om nogmaals het bestaan van reuzendieren te kunnen vermelden.

Sint-Niklaas

Te St.-Niklaas werd de ommegang gehouden op St.-Sacramentsdag; zoals elders zorgde de kamer van rhetorica voor zinnebeeldige voorstellingen op wagens. Voor 1685 noteren we een paar reuzendieren in de nabijheid van de Drie Koningen en 't Stalleken van Bethleem: *by orde ... ghereppareert den kemel ende een nieuwe deur daeraen geschildert, den copp met omber bruyt ghemaect ende heel het corpus gesterckt met*

vet olie; den dolfyn oock gestopt, ... thooft met den stert ende vlimmen met vermeloen root gemaect. ⁽²⁸⁾ In 1730 maakten de kameel, de walvis en 't Stalleken de belangrijkste delen van de ommegang uit.

Temse

Met Temse belanden we in de 18de eeuw. In 1753 werd een feeststoet georganiseerd ter ere van de duizendste verjaring van de maagd Amelberga, genoemd Ste-Amelberga's Ommegang. Het feestprogramma van die dag maakt het mogelijk onze studie wat op te frissen met tal van reuzendieren.

Amelberga was een beeldschoon meisje van adellijke bloede. Karel Martel, nog jongeling, wou haar huwen. Hij schaakte haar uit het klooster omdat ze dit voorstel weigerde. Amelberga begaf zich naar Mater. Karel begaf zich ter plaatse. Hij kwam zodanig onder de indruk van haar schoonheid dat hij berouwvol op zijn stappen terugkeerde. Amelberga verliet Mater en belandde aan de boorden van de Schelde. Daar zag ze een grote steur en klom op zijn rug; de vis bracht haar naar Temse. Ze werd er de bescherm- en patroonheilige.

Op de derde Pinksterdag vindt het eeuwenoud gebruik plaats, wat men noemt "de wegom ter ere van Ste-Amelberga". ⁽²⁹⁾ Uit het feestprogramma van 1753 ontleen we volgende gegevens. De stoet was verdeeld in drie delen die elk een facet uit het leven van de H. Amelberga belichtten. De tweede groep symboliseert de deugden van Amelberga. Een grote steur is één van de twee vissen die het vaartuig dat Amelberga's lichaam naar Gent overbracht, tegen de stroom opvoerde. Een tweede reuzenvis is de walvis. Het is een dier met grote macht, een gelijkenis met Amelberga, een maagd met grote kracht. Hierna volgt een schuimend zeepaard, een wild dier waarvoor de heilige geen schrik heeft. De dolfijn is de zinspeling op Amelberga's kinderlijke liefde. De trotse zwaan sluit de tweede groep. De derde groep vertoont de verheerlijking van het vorstenhuis van Lorreinen. Jozef II wordt als twaalfjarige jongen voorgesteld op een arend. Een zwarte Indiaan leidt een grote kameel met de toom.

Dit was het einde van de feeststoet met de chronogram: *aLLes gesIen hIeraCter Is Den keMeL (1753)*. De bevolking vond het totaal misplaatst om de stoet met de kameel te eindigen. Zeven jaar later was het weer een feeststoet. Prins Karel Alexander van Lotharingen (°1712, landvoogd der Zuidelijke Nederlanden) werd plechtig ingehuldigd te Temse. Blijkbaar had men de lach over de kameel niet vergeten en werd er thans rekening mee gehouden. Nu opende de reuzenkameel de feeststoet: *De Kemel vreest, men hem weer sou van agter stellen, / Alwaer hy van de rest niet veel wist te vertellen. / Hierom met ongedult loopt hy vooren uyt, / Om van 't gheen volgen sal te tonnen een besluyt.* ⁽³⁰⁾

Omstreeks 1830 zijn de reuzendieren uit de processie verdwenen. Ze waren versleten. Eén figuur was overgebleven en was te zien in het begin

van de 20ste eeuw: een steur waarop Amelberga gezeten was. De processie, "de wegom" genoemd in de volksmond, grijpt jaarlijks driemaal plaats: de zaterdag voor Pinksteren om 12.30 uur; tweede Pinksterdag om 14.30 uur in de morgen; de laatste zondag van september om 12.30 uur, telkens vertrek aan de kerk.

Sinds vele jaren was er geen steur meer te zien in de jaarlijkse ommegangen. Niemand schijnt zich te herinneren rond welk tijdstip dit is gebeurd. Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de St.-Amelbergagilde vond op zaterdag 29 augustus 1987 in de voormiddag de jubileumprocessie plaats. Het hoogtepunt van de feestdag was de historische H. Amelbergastoet om 19.30 uur. Reus Roeland (1980) opende de optocht waarin negen praalwagens diverse taferelen uitbeeldden uit het leven van de Heilige Amelberga, ontworpen en gesuperviseerd door de beeldhouwer Valeer Peirsman (°Tielrode 1932) Een van de feestwagens vertoonde de H. Amelberga die de Schelde oversteekt op de rug van de steur, ze wordt begroet door de poorters en poortersessen van Temse. De steur was gemaakt uit spaanderplaat en beschilderd: grootte 2,50 m.

De legendarische vis heeft zijn overtocht na de jubileumviering van 1987 niet overleefd. De steur behoort tot het verleden. (31)

Dendermonde

In de loop der geschiedenis is het Ros Beiaard een hoofdfiguur in talrijke sagen, waarover een uitgebreide literatuur bestaat. Wat het Ros Beiaard

Ros Beiaard 1463

van Dendermonde betreft verscheen een belangrijke studie over de lokale sage, uitgegeven door V.V.V. Dienst Toerisme in 1974. Nadien volgden nog meer uitgebreide studies van de hand van Theo Penneman in 1975, René Meurant in 1979, Renaat van der Linden in 1985 en 1990. ⁽³²⁾

Naam en geschiedenis van het Ros Beiaard is innig verbonden met de Vier Heemskinderen. In de ommegang berijden vier gebroeders, de Heemskinderen, het prachtige Ros. Ze zijn gekleed als middeleeuwse ridders met het zwaard in de hand en zitten in een reusachtige zetel.

De geschiedenis van het Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen heeft te Dendermonde wel een lokale kleur in de ridderroman. De hoofdpersonages komen uit Dendermonde. Het paard sterft in de Denderstad. Deze versie luidt als volgt:

Aymon, eerste heer van de stad Dendermonde, leefde bestendig op oorlogsvoet met de Franse koning, Karel De Grote. Er kwam maar vrede op het ogenblik dat Aymon huwde met Aye, de zuster van de koning. Aymon's kinderen waren vier zonen: Reinout, Ritsaard, Writsaard en Adelaard. Toen de oudste zoon, Reinout, tot ridder werd geslagen, schonk zijn vader achtereenvolgens drie paarden; ze werden door Reinout als minderwaardig beschouwd om te berijden. Het oog van Reinout viel op een onnoemelijk sterk en ontembaar paard, Beiaard. Reinout slaagde er in Beiaard te temmen; ze werden onafscheidbare goede vrienden. Het mooie en geweldige dier wekte de afgunst van de zoon van koning Karel, genoemd Lodewijk. In een geweldige twist over het bezit van het Ros houwde Reinout het hoofd van de koningszoon af. Met het gevolg dat de vroegere oorlogen van Karel de Grote met de heer van Dendermonde, Aymon, werden hervat, met als koninklijke vijand: de Vier Heemskinderen. Op het slag-

veld moesten ze het onderspit delven. De paarden van de drie broers van Reinout werden gedood. Het Ros Beiaard ontsnapte uit de strijd en stormde met de Vier Heemskinderen op zijn rug naar Spanje.

Nadat de vete ietwat geluwd was, vestigden de zonen van Aymon zich in de Ardennen. Zodra de Franse koning die verblijfplaats vernomen had, belegerde hij hun vesting. Zo kreeg Karel de Grote de zonen in zijn macht en wou met de doodstraf zijn wraak koelen.

De zuster van de koning, moeder van de Vier Heemskinderen, smeekte haar broer Karel, haar kinderen Reinout en zijn broers van de dood te sparen. De koning was daartoe bereid op voorwaarde dat het Ros Beiaard hem zou worden uitgeleverd en verdronken. Door nood ertoe gebracht en om het leven van zijn broers te sparen, moest Reinout dit vonnis aanvaarden. Het zou te Dendermonde worden uitgevoerd aan de samenvloeiing van Dender en Schelde.

Met molenstenen aan de poten en de hals werd het Ros Beiaard in het water gegooid. Tweemaal dook het prachtige paard onder water. De derde keer stak het nogmaals zijn kop boven water, keek naar zijn vriend Reinout en zonk voor de laatste maal in de diepte.

Over het beeldhouwwerk van de eikenhouten kop van het Ros Beiaard bestaan er verschillende versies. Volgens de overlevering werd de kop vervaardigd in de 15de eeuw. De Dendermondse beeldhouwer Lieven Van de Velde die ter dood veroordeeld was, kreeg van de stadsmagistraat de kans om de uitvoering van het vonnis te ruilen met het beitelen van een nieuwe Beiaardkop. Hij koos voor het Ros Beiaard. Een tweede

verhaal vertelt dat een rijke afgunstige liefhebber van het paard zoveel goudstukken bood als er in de kop kunnen worden gevuld. Was het stadsbestuur van Aalst die rijke liefhebber? Dendermonde weigerde dit aanbod. Een derde versie beweert dat de kop vervaardigd werd in 1754 ter gelegenheid van de ommeegang bij de viering van de relikwieën van de heilige Hilduardus en Christiana. (33)

De vroegste ommeegangen van het Ros Beiaard dateren uit de 15de eeuw. In het stadsarchief berusten de vroegste sporen in 1540, landjuweel van de St.-Jorisingilde, 1477, 1478, 1483: intredes van Maria van Bourgondië, Maximiliaan van Oostenrijk, Filips de Schone. Het stadsbestuur beschouwt de ommeegang als een uitzonderlijke gebeurtenis. In de 19de eeuw grepen acht ommeegangen plaats: 1807, herdenking geboortedag van Napoleon; 1808, ontvangst E. Quaetfaseel, eerste prijs bouwkunde aan de Gentse Academie; 1823, ontvangt koning Willem; 1837, opening spoorweg Dendermonde - Mechelen, in aanwezigheid van koning Leopold I; 1850, 50-jarig bestaan van Rechtbank en Academie, herdenking geschiedschrijver David Lindanus, in aanwezigheid van koning Leopold I; 1878, onthulling standbeeld pater De Smet S.J., inwijding nieuwe sluis monding Dender; 1888, bezoek stadsgenoot Polydoor de Keyser, Lord Mayor van Londen; 1889, opening nieuwe brug over de Schelde, in aanwezigheid van prins Albrecht.

Ommegang 8 juni 1952

In de 20ste eeuw waren er zes ommeegangen: 1914, huldiging burgemeester Bruyninx; 1930, viering nationale onafhankelijkheid; 1952, 500-jarig bestaan van het stadhuis; 1958, wereldtentoonstelling Brussel; 1975, hulde aan het paard; 1990, Dendermonde Beiaardstad.

Het Ros Beiaard wordt vergezeld van tal van reuzendieren met een honderdjarige of meer eeuwenoude traditie achter de rug: het huppelpaard, de knaptand, de kameel, 't klein paardje, de walvis, de zwaan. Andere beesten hebben maar een kortstondig bestaan meegemaakt: de draak, de eenhoorn, de olifant. Over al deze dieren heeft Renaat van der Linden een hoofdstuk geschreven in

"t *Ros Beiaard* doet zijn ronde" met als titel: *de ommegang in al zijn onderdelen.* (34)

In Dendermonde is van de draak een eerste maal sprake in de stadsrekening van 1457-1458. In 1600 wordt hij nogmaals vermeld: *het repareren ende dragen vanden draeck in den ommeganck.* Circa 1700 wordt een laatste maal over de draak gesproken.

Het tweede legendarisch reuzendier is de eenhoorn, die in 1539 overgebracht werd van Rupelmonde naar Dendermonde, zoals blijkt uit de Dendermondse stadsrekeningen 1539-1540, betaald aan *aerbeyders ende pynders vande voorseyde kemels ende eenhoorn vutten scepe te doene te draghene inden ommeganck ende weder omme scepe te doene.* Latere vermelding over de eenhoorn is er niet gevonden. Ook de olifant heeft een kortstondig bestaan meegemaakt. In de stadsrekening van 1540-1541 is er sprake van voor het schilderen van *twee kemels ende eenen olifant.* Meer daarover is niets bekend.

De dieren die tot op heden méér dan vijfhonderd jaar geschiedenis achter de rug hebben zijn de huppelpaardjes. In de stadsrekening van 1467 en 1475 worden ze *huppelerkins* en *heulpeerdekens* genoemd. In latere rekeningen van 1544 en 1625 staat geschreven dat de huppelpaardjes vergezeld zijn van een speelman en vijfelaar. Ze zorgden voor de vrolijke noot in de ommegang. In 1700 en 1878 staan de huppelpaardjes op het feestprogramma. Vanaf 1914 tot 1975 waren ze vijfmaal aanwezig in de ommegang.

De knaptanden zorgden eveneens voor de vrolijke noot en voor het op afstand houden van de toeschouwers. In 1631 worden ze vermeld in verband met het *becostigen vande cleederen van den cnaptant.* De figuur is een soort boeman met wolfskop die happende bewe-

DEN KNAPTANDT.

IX. *Vraegt, vraegt, vrien - den!*
moest den knap-tand daer ook zyn.
Kon de vreug-de niet ge-la-ten,
schoon hy was daer maer in schyn.
door zyn hoo-ge we-ten-schap van ge-du-rig
knap, knap, knap, kwam veel men-schen
te ver-macken, maer het draci-de g' op zyn kap

LIEVE GEBUEREMAN .

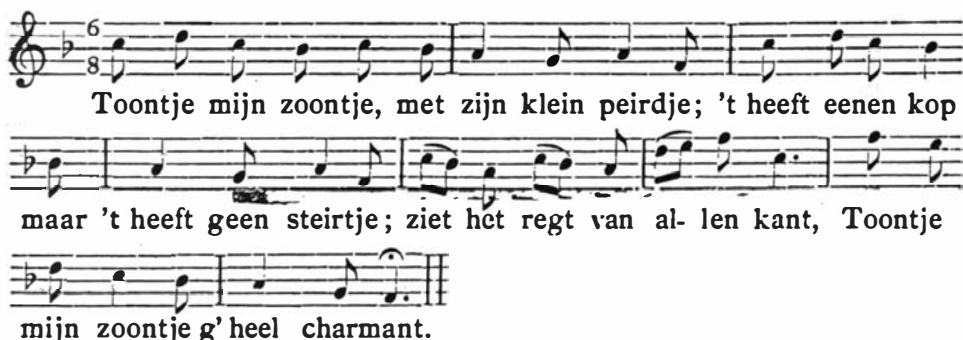
X. *Lie-ve ge-buere-man komde gy meê ons*

gingen maakt en door het openen en sluiten van de muil een klappend geluid voortbrengt. De programma's van de ommegangen van de 18de en 19de eeuw noemen ze niet; wel verschijnt hun naam vanaf 1914 tot 1990. In de ommegang werden ook liederen gezongen en waren de deelnemende groepen begeleid door muzikanten. Het Ros Beiaardlied is voldoende bekend. Een ander voorbeeld van volkslied is De Knaptand. Melodie en tekst vonden bij Klemens Wytsman, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*. ⁽³⁵⁾

De kameel is een trouw figuur gebleven in de ommegangen. Hij blijkt algemeen verspreid geweest te zijn in de ommegangen. Rupelmonde leende in 1539 twee kamelen aan Dendermonde. Het jaar nadien zorgde de Denderstad voor eigen kamelen, drie in aantal. In de 18de eeuw waren er nog twee kamelen. In de 19de eeuw worden de kamelen telkens bereden door een ander figuur, o.a. een Afrikaan, Cupido, een Congolees. In 1930 was het een Arabier.

Het Klein Paard was de eerste keer te zien in 1540. Toen de triomfstoet uitging ter ere van de geboortedag van Napoleon, werd het Paardje bereden door een kind, gekleed met de Franse generaalsuniform. Het paardje is ook bereden geweest door Cupido. In het programma van 1952 staat het vermeld als Klein Paard zonder staart; in 1958 en 1975 genoemd Klein Paardje zonder Staartje, bereden door Cupido. Gedurende meer dan tweehonderd jaar is 't Klein Paardje onafscheidbaar geweest van de Beiaardommegang. Wat heeft dit Klein Paardje te betekenen? Wytsman is van oordeel dat dit paardje zonder staart een zinspeling zou zijn op de armen, uitgezogen door de belastingen. ⁽³⁶⁾

't Klein Peird.

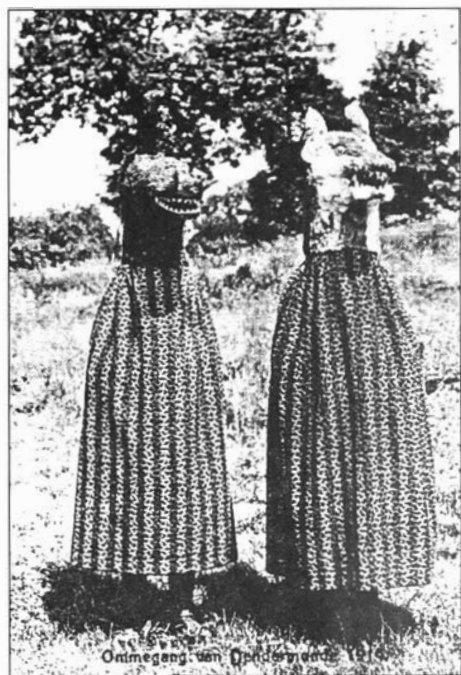
Toontje mijn zoontje, met zijn klein peirdje; 't heeft eenen kop
 maar 't heeft geen steirtje; ziet het regt van al- len kant, Toontje
 mijn zoontje g' heel charmant.

Huppelpaardjes

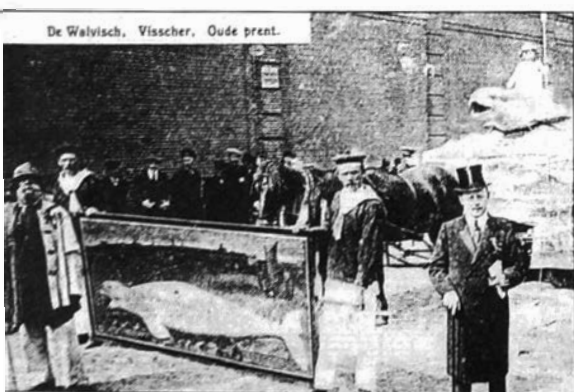
Kemel

Knaptanden

't Klein Paardje

De Walvis

De Zwaan

Foto's ontleend aan het boek van Renaat van der Linden, 't Ros Beiaard, 196, 203, 213, 219, 224, 227.

Het achtste reuzendier uit de ommegang is de walvis. In de stadsrekeningen zijn hierover geen vermeldingen teruggevonden. Hun bestaan is vermeld in de ommegang van circa 1700 en in die van 1754. Een uitzonderlijke gebeurtenis ligt aan de basis van de belangstelling voor de walvis in de ommegangen. Op 7 juli 1711 werd in de Schelde door vissers uit Dendermonde en Baasrode een jonge walvis gevangen. De bezienswaardigheid werd later tentoongesteld in Brussel en Gent en belandde ten slotte in de ommegang. Het historisch feit wordt uitgebeeld op een schilderij, bewaard in het stadsmuseum. In de ommegang hoort het reuzendier bij de vissers die met hun netten en fuiken de walvis en Neptunus voorafgaan. De zeegod wordt door een knaap uitgebeeld die met zijn waterspuit de toeschouwers besproeit. Ook de walvis is een trouw dier in de ommegang geweest. Vermelden we nog dat er ook een volkslied gespeeld en gezongen wordt in de ommegang. We hebben het genoteerd bij Kl. Wytzman. (37)

Als negende en laatste reuzendier komt de zwaan. Een eerste vermelding circa 1700; de Zwanen; 1754: De Swaen; 1807, Zwaan bereden door gewapende Cupido, vergezeld door kleermakers; 1914: de Zwaan; 1952, Lohengrin, wagen met de voorstelling van de zwaansage, verwerkt in de opera van Wagner. De wagen in de ommegang toont de zwaan uit de sage. In de schelp staat de zwaardridder Lohengrin. Het verhaal is een middeleeuw epos, dat aansluit bij de sage van de graal.

Als laatste ommegang en processie hebben we de Ros Beiaardommmegang gekozen. De hoofdfiguur is zowel op het nationaal als op het internationaal terrein bekend en beroemd.

Als tweede reden waarom Dendermonde het laatst aan de beurt komt, is de belangrijkheid van de Beiaardommmegang. In onze studie beschouwen we deze geschiedkundige gebeurtenis als een soort apotheose waarin men bijna alle elementen terugvindt van de ommegangen die we in dit hoofdstuk hebben behandeld. Ten derde vestigen we er de aandacht op dat de Ros Beiaardommmegang nu nog, eind 20ste eeuw, bepaalde aspecten heeft behouden die we als een constante mogen beschouwen vanaf de 16de eeuw.

DEN WALVISCH .

VII .

Den Wal-visch, speelt niet mis.

Kwam veel men schen te ver maken, maekte bras

grooten plas het-welk te be-la-chen was.

Keeken zy er al om-hoog zy kroegen de

zweep in d'oog; hy vol-brengt het streng ge-bodt

van Nep-tuen den Wa-ter-godt.

II. Plaatsnamen

In onze tweede reeks reuzendieren komen een veertiental reuzendieren aan bod, die specifiek verband houden met de plaatsnaam in het heem.

Aalst

We starten met de stad Aalst, die menigmaal reuzendieren in haar cavalcades heeft vertoond in de jongste decennia; het waren meestal ééndagvliegjes die 't jaar nadien vernietigd of vergeten waren; één van deze reuzendieren heeft stand weten te houden, nl. de Kat. De Kattestraat te Aalst was reeds in het begin van de 14de eeuw bekend. De naam Kattestraat zou volgens Dr. M. Gyseling wel kunnen ontleend zijn aan het volksgeloof, waarbij de kat als toverdier wordt beschouwd. De naam Kattestraat komt veelvuldig voor in het Nederlandse taalgebied, ook in Engeland en Duitsland. ⁽³⁸⁾

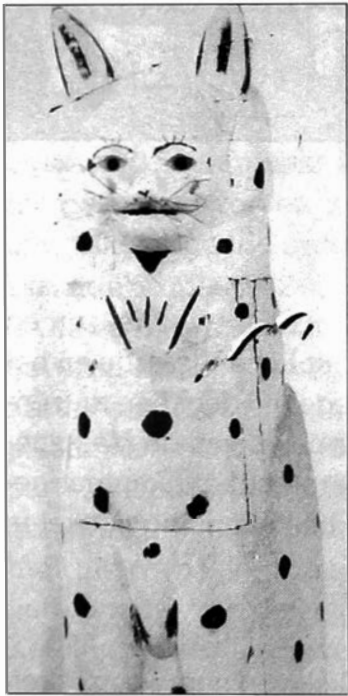

Foto Stadsarchief Aalst

Omstreeks 1930 stichtten enkele inwoners van de wijk De Kat, nu Vredeplein, een dekenij om de lokale kermis wat nieuw leven in te blazen. In 1932 maakt men een zwarte reuzenpoes die deelnam aan de cavalcade. In 1955 herdacht de dekenij De Kat feestelijk haar zilveren jubileum. Een lieve zwarte poes deed haar rondgang in 't gezelschap van de muziekmatschappij. In 1957 wordt de kat door een witte poes vervangen en blijft ze tien jaar in huis. Maar zoals in het liedje: "De kat komt weer, ze kan niet langer wachten" verschijnt

De Kat opnieuw in de cavalcade van 1968.

Gedurende de periode 1980-1992 was De Kat niet meer te zien in de cavalcade. Laten we hopen, over een paar jaar weer het liedje te kunnen zingen: *De Kat komt weer!* ⁽³⁹⁾

Gent

Gent, dé reuzenstad met een dertigtal reuzen heeft voor 't ogenblik geen reuzendieren meer om de wijkkermessen of de Gentse Feesten op te luisteren. Wel is er een reuzendier geweest, waarvan de naam verband houdt met de dekenij 't Belfort en met de straatnamen van de Heirniswijk. Op 23 maart 1947 greep in het St.-Jorishof de plechtige aanstelling plaats van de deken en baljuw, Dekening 't Belfort "Onder de Drake". In de

namiddag was er een folkloristische optocht, die het slechte weer ten spijt veel belangstelling genoot. Eén grote en twee kleine draken namen deel aan de optocht met de aankondiging: De Drake van Gent. Le Dragon Gantois.

Dekenij Belfort. De Drake

De Koninklijk Unie van de Middenstand bracht in 1952 twee reuzen en vier reuzenvissen tot stand in de bloemencorso. Het Loze Vissertje en het Lieve Molenaarinnetje werden in de ommeegang begeleid door een reuzenzalm, een -snoek, een -tarbot en een -karper, symbolen van de plaatsnamen, Zalmstraat, Snoekstraat, Tarbotstraat en Karperstraat. Jammer genoeg zijn het maar eendagsvisjes geweest. Hun bestaan is nog enkel in de archieven bekend.

Zelzate

Een tweede plaats waarbij de kat in het lokale volksleven nauw betrokken is, kan men jaarlijks gaan bezoeken te Zelzate, de wijk Katte. In 1959 werd het feestcomité "De Katte" opgericht. Sinds 1959 woont er een prachtig

De jaarlijkse optocht van de kattenfamilie 3 augustus 1974.

Mina 1959.
Felix 1959.
Pierken 1962.
Minoe 1968.

kattengezin, Felix De Roste Kater en Mina 't Katinneken. In 1960 werd hun huwelijk voltrokken. In 1962 wordt het zoontje Pierken geboren. Het feest sloot 's avonds met het verbranden van de zwarte kat. Het edele geslacht van Felix, Mina en Pierken vermeerderde in augustus 1968 met een kattinneken, Minoe. Het kattenjong woog 20 kg, grootte 2,50 m. Het ontwerp is van beeldhouwer Louis Willems uit Zelzaete. De kevie werd gemaakt door Maurice De Pauw uit Kalken en de afwerking geschiedde door Raf. De Roos uit Assenede.

In de kattenstoet wordt de kattenfamilie vergezeld van een 30-tal jongens en meisjes, verkleed als katjes in de heraldische kleuren van het heem De Katte, groen en oranje. De kattenfeesten eindigen op dinsdagavond met een vreugdestoet gevolgd door het verbranden van de zwarte kater.

Het heem De Katte viert jaarlijks kermis in het begin van augustus met eigen volksgebruiken: kattenstoet; de kattenregen, honderden genummerde katjes worden uit een vliegtuig gedropt; de verbranding van de ongelukbrengende zwarte kater.

De kattenkermis 1972 stond in het teken van het honderdjarig bestaan van de Katse molen. Op uitbundige manier werd de verjaardag van de in puin gevallen stenen korenmolen gevierd. Ondertussen kwam de Orde van de Kattestaart tot stand. In 1974 had er de 14de Internationale Folklorestoet plaats. Een echt festival van de Oostvlaamse reuzen. Zo waren van de partij: de reuzen uit Zelzate, Heusden, Assenede, Eeklo, Oostakker, Evergem. Gastheren en gastvrouwen waren: Felix, Mina, Pierken en Minoe in hun nieuw pakje. Dia's en films van deze gebeurtenis alsmede van de verbranding van de zwarte kater werden opgenomen door Georges Van Kerckhove, secretaris van het feestcomité. In 1976 namen de poesjes deel aan de jubileumviering 40 jaar Debbauts Reuzen te Evergem. Een onvergetelijke gebeurtenis voor de reuzenkatten greep plaats op 14 en 15 juni 1980 te Gent op het St.-Pietersplein, waar koning Boudewijn en koningin Fabiola te gast waren voor het reuzenspel, met scenario en regie door Fr. Neiryndck. De zondag defileerden voor de tribune 120 reuzen en 15 reuzendieren voor de koninklijke belangstelling. De katten Felix, Mina, Pierken en Minoe vergezeld van twintig kinderen met kattenkopjes hielden halt voor de tribune van de eregasten. De groep begroette de vorst en de vorstin met een mooie buiging en enkele dansspasjes. Ze kregen koninklijk handgeklap als dankwoord.

Sint-Margriet

St.-Margriet is een rustige gemeente in het Meetjesland. Een van de wijken noemt Comer met een lokale kermis eind oktober. De inwoners van Comer hadden vroeger de spotnaam ratten. Ze waren arm. Ze moes-

ten bij de grote, rijke boeren gaan werken in de polder. Bij het huiswaarts keren gebeurde het dan wel eens dat ze een aardappelstruik uittrokken en meenamen naar huis. In de volksmond noemt men dat "ratten", stelen. In A.B.N. wordt dit "ratsen" geheten, iets heimelijk wegkapen. Uit de samenstelling van de naam van de wijk, Comer, met de spotnaam van de vroegere bewoners, de ratten, ontstond "Comerratten", de naam van de reuzengroep. Bij de groep behoort nog een merkwaardige figuur, het meisje Doke. Volgens de overlevering leefde op Comer zeer veel jaren geleden een hups en mooi meisje, Doke. Ze wist haar liefvallige gaven handig te exploiteren bij de mannen. In oktober 1969 heeft men de twee facetten van de wijk gecombineerd met de reuzin Doke en de reuzendieren, de Comerratten.

Doke vergezelt de groep als verdedigster van de Comerratten. De reuzenrat is circa 3,50 m lang, liggend op een rollend wagentje, waarop een rattenvangster zit. De reuzenrat is omringd door een tiental jongens en meisjes met rattekoppen en -staart. Nu en dan doet de grote rat een wippertje naar het publiek. Doke springt dan vlug bij om de orde te handhaven. Het is een mooi schouwspel dat heel wat leven brengt in de optocht.

De Comerratten nestelden zich veilig in Comer onder het waakzame oog van Ghislain De Backer. ⁽⁴⁰⁾

Vanaf 1969 woelden de Comerratten zich ook buiten St.-Margriet om lokale feestelijkheden op te luisteren. Ze waren te gast als vredelievende diertjes te Lokeren, Zaffelare, Wachtebeke, Eeklo, Balgerhoeke, Maldegem, Heusden. In 1980 ontbraken ze niet op het Reuzenspel te Gent. Koning Boudewijn werd er begroet door de grote rat op het wagentje, de rattenvangster, de kinderratjes, de reuzen Doke, Hansje en Griet. Voor de reuzengroep was dit een ogenblik om nooit meer te vergeten.

Doke en de Comerratten

Reuzin Doke

Niemand kon ooit vermoeden dat dit koninklijk bezoek het afscheid zou betekenen van de Comerratten. In het zelfde jaar kwam een van de figuranten om het leven na een tragisch verkeersongeval, dat niets te zien had met een uitstap van de reuzengroep. Sindsdien zijn de Comerratten niet meer op uitstap geweest. De reuzenrat bestaat sinds 1981 niet meer; ze is vernietigd. Reuzin Doke, reuzen Hans en Grietje, de rattenvangster en de ratjes hebben aan de groep vaarwel gezegd. De uitrusting en kledij van reuzen en ratten bestaan nog intact. Laten we hopen dat nog eens een nieuwe lente aanbreekt voor nieuwe Comerratten.

Lochristi

We sluiten het hoofdstuk plaatsnamen af met drie reuzendieren uit de begoniatuin in Vlaanderen, Lochristi. Een gehucht uit de gemeente noemt Hyfte, dit is tevens een plaatsnaam die vermeld wordt in het dierenepos uit de 13de eeuw Van Den Vos Reynaarde. Het gemeentebestuur was van oordeel dat dit dierenverhaal een blijvende herinnering mocht bewaard worden door drie figuren uit dit verhaal als reuzendieren tot stand te brengen. Bij de reuzendieren behoren nog het Reinaartmonument gebeeldhouwd door de kunstenaar Firmin De Vos en het Reinaartlied, geschreven en gekomponeed door de kleinkunzangeres Frieda Goethals. ⁽⁴¹⁾

De reuzengeschiedenis begon tijdens de Reinaartfeesten 1965, ingericht door het gemeentebestuur, in samenwerking met de V.T.B. en het Comité der Reinaartreuzen. Op 1 september 1965 werden de feestelijkheden ingeleid door een academische zitting, ingericht door het Davidsfonds, met als gastspreker, de vossejager en Reinaartkenner, E.H. De Wilde. Op 5 september werden Reinaart en Hermeline gedoopt in het gehucht Hyfte. Op 19 september werd het Reinaartmonument ingehuldigd, gepaard gaande met muziekuitvoeringen door de harmonie en de voordracht met zang en muziek van het Reinaartlied door Frieda Goethals.

Reinaart en Hermeline kunnen een rijk gevuld palmares voorleggen van feestelijkheden, optochten en congressen waarop ze vertegenwoordigd waren. Enkele daarvan zijn ons persoonlijk nog bijgebleven.

1966. De algemene vergadering van het Gemeentekrediet van België greep plaats in het Feestpaleis te Gent. Reinaart en Hermeline behoorden er tot de eregasten. Toen het feest geëindigd was en de ontruiming van de reuzen achter de rug, constateerde men te Lochristi dat Hermeline nog weggebleven was. Niemand van de organisatoren wist wat er met Hermeline gebeurd was. Een paar maanden nadien vond men de geschaakte reuzin terug. Bij het naar huis brengen van de deelnemende reuzen, had de stadsdienst zich vergist van adres en belandde Hermeline ergens anders, maar niet in Lochristi. 1968. Landdag van het Verbond voor Heemkunde te Sint-Amandsberg in het begijnhof. Reinaart en Hermeline zijn de congressisten komen bezoeken in het begijnhof. De voorzitter verwittigde de begijntjes dat ze best hun kippen in hun hok lieten; met Reinaart als gast is men nooit zeker: Reinaart en Hermeline werden er tot ereleden van het Verbond voor Heemkunde benoemd.

In 1974 stapten Reinaart en Hermeline in de prachtige feeststoet te Lokeren. In 1980 namen ze deel aan twee officiële manifestaties georganiseerd ter ere van de viering van 150 jaar Onafhankelijkheid. Te Dendermonde waren ze aanwezig in de internationale reuzenommegang. Te Gent waren ze figuranten in het Reuzenspel op het St.-Pietersplein. In 1986 doet de reus Koning Nobel zijn intrede. De Reinaartfeesten werden georganiseerd door de Vrienden van de Reinaartreuzen te Lochristi en door de V.T.B.-V.A.B.-afdeling.

In het kader van deze feestelijkheden werd te Lochristi een spreekbeurt gehouden door Dr. M. Gysseling over "Van den Vos Reynaerde". Zijn uiteenzetting behandelde hoofdzakelijk de plaatsnaam Hyfte uit het dierenepos. Rekening houdend met historische feiten en realistische elementen is het nog niet duidelijk bewezen dat Hyfte te Lochristi te vereenzelvigen zou zijn met Hyfte uit het verhaal van den Vos Reynaerde.

1987. Koning Nobel, Reinaart en Hermeline in de Ezelstoet te Sint-Amandsberg

Op 30 augustus 1987 waren Koning Nobel, Reinaart en Hermeline te gast in de Vlaamse Reuzenstoet te Amsterdam. Zijn Majesteit Nobel, Reinaart en Hermeline vereerden de Ezelstoet in 1987 te St.-Amandsberg met hun aanwezigheid. In 1989 waren ze op de Reuzenfeesten te Wetteren. Vanaf 1965 luisteren ze stipt de Begoniafeesten op.

III. HANDEL

In de grote Oostvlaamse reuzenfamilie zijn talrijke reuzen het symbool van de vroegere of huidige handel in de gemeente.

We citeren er enkele: Dame Nuje Patat in Baaigem; de Palingboer in Baasrode; Ciske De Schipper in Doel; Debbautsreuzen, bloemisten in Evergem; Cies de Ajuinboer te Ledeberg, etc. etc.

Bij de reuzendieren in Oost-Vlaanderen vinden we daarvan slechts twee mooie voorbeelden, nl. in Kruishoutem en Deinze met de motieven: het ei en de kip.

Kruishoutem

In lang vervlogen dagen kwamen boerkes en boerinnekes elke dinsdag naar de markt te Kruishoutem om daar eieren te verkopen. Uit de lokale markt groeide België's grootste eiermarkt.

En zo zagen de vertegenwoordigers van de Kruishoutemse eiermarkt, de reus eierboer Pier en de reuzin eierboerin Mie, het levenslicht in 1952.

De hele geschiedenis van het ontstaan van deze reuzen werd deskundig en uitvoerig beschreven door de gemeentesecretaris R. D'Huyvetter. ⁽⁴²⁾

Hij is de stuwende kracht geweest voor de groei en bloei van het commerciële en toeristische aspekt van "*Bezoekt Kruishoutems Eiermarkt*".

De reuzengeschiedenis van Pier en Mie is begonnen met het uitreiken van een akte door de burgemeester, schepenen en andere wethouders van de gemeenten uitgereikt op het stadhuis in het jaar 1952. De inhoud van deze akte is gelijktijdig: 1° de aankondiging van de aanstaande geboorte van *twee scone ende lieffelycke rueskens*, en hun kerstening op 31 augustus 1952 met de namen Pier en Mie; 2° de huwelijksakte van Pier en Mie. In deze akte staat onder andere de plicht van de reuzen: *denselfsten dach den ommeganck houden ende hemlieden eyeren presenteren; te saemen met die hinnen ende kieckenen*.

Reuzekip 1952 Kruishoutem.
Foto archief R. D'Huyvetter

Aan de hand van de huwelijksverplichtingen belanden we zo bij de kippen.

In de eerste ommeegang van 1952 was "De Hen" aanwezig in de onmiddellijke nabijheid van de reuzen Pier en Mie. Of de hen regelmatig deelnam aan de jaarlijkse ommeegang van Kruishoutems Eiermarkt is ons niet bekend. Wel vinden we een spoor van aanwezigheid in de feestelijke optocht die plaats greep op 18 september 1955 ter ere van het eeuwfeest van de kerk van Kruishoutem. De reuzen Pier en Mie waren vergezeld van De Hen. In 1970 werd het 300-jarig bestaan van de markt plechtig gevierd met een historische en folkloristische ommeegang. De wagen van De Hen en het Ei was weer van de partij.

Wegens het gebrek aan bergruimte en het verdwijnen van het transportmiddel werd de Hen afgebroken en kwam ze tot op heden niet meer terug in de feestelijke optochten van de eiermarkt.

Deinze

In Deinze zijn de reuzenkippen de vertegenwoordigers in beeld van het bekende pluimvee centrum, waar elke woensdag de richtprijzen, die gelden voor de gehele Europese Gemeenschap, bepaald worden. De gegevens voor deze bijdrage over de reuzenkippen van Deinze werden ons ter hand gesteld door het Comité van Canteclaer, de beste en meest betrouwbare bron om de historiek van deze dieren te schetsen in onze studie. (43)

In 1961 werd onder impuls van enkele verenigingen het Canteclaercomité boven de doopvont gehouden, genoemd naar de haan uit het beroemde epos Van den Vos Reynaerde. De stoet stelde zich tot doel de vroegere taferelen die zich in de stad en op de markt afspeelden te evoceren op een ludieke manier. Het thema "De kip is dood, leve de kip" als kenspreuk van het Feestcomité, werd kleurrijk in de stoet vertolkt. Een manifestatie waarbij duizende vertolkers en figuranten betrokken waren.

Voor de leiding van de stoet werd een beroep gedaan op de stoetenbouwer Frans Vromman. De ontwerper van de reuzendieren is Arnaud Brys die tevens verscheidene pralwagens ontwierp. Tot op heden zijn er te Deinze acht reuzen in de bevolkingsregisters ingeschreven. In 1954 werden Arend Drubbel en Machteld Donza als historische reuzen in het leven geroepen ter gelegenheid van het 800-jarig bestaan van de lokale pluimveemarkt. De namen van de reuzendieren zijn alweer ontleend aan het verhaal van Reinaart de Vos. Toen in 1962 voor het eerst de Canteclaerstoet uitging waren er twee reuzeneieren uitgebroed: Canteclaer, de haan, en Coppe. Voor wat de naam Coppe betreft, heeft men in 1990

plechtig eerherstel gedaan aan de vrouw van Canteclaer, die Roede heette, en met terugwerkende kracht de naam Coppe vervangen door Roede. Het gezin van Canteclaer en Roede werd gezegend met vijftien nakomelingen. In 1965 werden vier eieren uitgebreed door Roede. Canteclaer, de fiere vader, gaf aan de zonen de naam Kraaiert en Cantaert; aan zijn dochters de naam Pinte en Sproete.

In 1967 schenkt Roger Van Maldeghem de feestwagen van De Hen. Een prachtig reuzendier, geheel versierd met veren, confetti spuitend. In 1968 is het Kippengezin te gast in de cavalcade te Aalst; het pikte de eerste prijs weg. In 1970 denkt men er aan om de Canteclaerstoet moderner uit te bouwen. In mei 1974 greep te Deinze de tentoonstelling plaats "Keere weerom, Reuse, Reuse". De reuzen Arend Drubbel, Machteld Donza en het Canteclaergezin waren de gastheren en gastvrouwen voor de ontvangst van de reuzen te Deinze. Na vijf jaar bezinning en uitbroeien van Canteclaerstoet-problematiek, hoofdzakelijk van financiële aard, wordt in 1975 beslist de stoet om de drie jaar te laten uitgaan. Op 8 juni 1975 start de feeëriekke stoet; ontwerp en regie Frans Vromman, zonder evenwel veel meldenswaardige vernieuwingen. Canteclaer, echtgenote Roede, kinderen Kraaiert, Cantaert, Pinte en Sproete openden de stoet die het thema uitbeeldde "Deinze zal nooit deinzen". Andere thema's uit het volksleven en de volkstaal waren: boerkes en boerinnenes met pluimvee; leve de Kip; paaskuikentjes; met een ei in zijn gat lopen; de praalwagens: de Kip met de Gouden Eieren, de Haan Canteclaer, zinnebeeld van het feest te Deinze. Ter ere van de Kip zorgde de lokale Kiekenfanfare voor de muzikale opluistering en feestklanken. De dertiende Canteclaerstoet trok op 28 mei 1978 nogmaals luisterrijk door de stad onder de regie van de stoetenbouwer Frans Vromman. Naar het voorbeeld van 1975 bestond de stoet uit drie gedeelten. Het eerste gedeelte opent de ommeegang met de historische groepen: reuzen, reuzenkippen, de Witte Kaproenen, de markies van Deinze, het vroegere neerhof. Het tweede gedeelte verbeeldt de kippenmarkt, besloten met De Kip en de Gouden Eieren. In het derde gedeelte speelt zich een fragment af uit het Reinaartepos, Coppe is dood. Hierop volgt de kenspreuk van het Comité "De Kip is dood ... leve De Kip". Het slot van de feeststoet is de praalwagen van prins en prinses Canteclaer, die voor 28 mei 1978 de scepter boven de Leie- en kippenstad mogen zwaaien.

1980 is voor het Canteclaergezin een onvergetelijk jaar geweest. Samen met de reuzen Arend en Machteld namen ze deel aan het Reuzenspel op het St.-Pietersplein te Gent, ter gelegenheid van de viering 150 jaar Onafhankelijkheid.

Optreden van Kraaiert, Cantaer, Pinte, Sproete. Van op de ertribune worden ze geapplaudiseerd door Koning Boudewijn, Koningin Fabiola, burgemeester Pl. De Paepe en andere personnaliteiten.

We bezitten van dit historisch moment in ons archief een foto. Voor de koninklijke tribune voeren de reuzen en de kippen enkele dansspasjes uit herinnerend aan het reuzenlied: Keere weerom, Reuske, Reuske; Keere weerom reuzegom.

In 1981 kwam de veertiende Canteclaerstoet tot stand. Opnieuw een hoogtepunt in het stedelijk feestgebeuren. Na de stoet greep de opvoering plaats van fragmenten uit het Reinaartepos door twee toneelverenigingen. Het tafereel was de dood en begrafenis van Coppe, slachtoffer van Reinaart, dochter van Canteclaer, toneel bewerkt door Paul De Mont. In 1984 zorgde Frans Vromman, in samenwerking met Etienne Mommerentie voor de vijftiende feeststoet. Op 24 mei 1987 liep Deinze nogmaals vol voor de Canteclaerstoet, meer dan 35.000 toeschouwers langs het parcours bewonderden de optocht. De media: BRT-televisie en Boeketje Vlaanderen zorgden voor een opname en uitzending. In de Stedelijke Bibliotheek was een tentoonstelling ondergebracht "25 jaar Canteclaer". Het succes van 1987 schonk nieuwe moed aan de organisatoren voor de toekomst.

De zeventiende stoet op 20 mei 1990 was een voltrefter voor het Feestcomité en nieuw succes voor de regisseur Frans Vromman.

Laten we even terugblikken naar de start van 1962 om de inhoud en betekenis van de 1990 beter te kunnen begrijpen. In 1962 werden de eerste kippen Canteclaer en Coppe gedoopt. Voor de feestviering van

Stephanie Coppe

1990 had een Reinaartkenner ontdekt, dat de echtgenote van Canteclaer Roede noemde, en niet Coppe, zoals die in 1962 werd gedoopt. Coppe was een dochter van Canteclaer. In 1990 heeft men die familiale vergissing hersteld. Men heeft vanaf heden de eerste hen "Roede" geheten in de geschiedenis van het Canteclaergezin. In de geschiedenis wordt Coppe een nieuwe reuzenkip, de derde dochter van het gezin Canteclaer-Roede, in de burgerlijke stand bekend als: Stefanie-Coppe, vijfde kind. Aan Christa Campe, gewezen leerlinge van Arnaud Brys, de ontwerper van de Deinse reuzen, werd de taak toevertrouwd het ontwerp te maken van de nieuwe Stefanie-Coppe. De realisatie van de kop werd toevertrouwd aan de Deinzenaar Julien Vermeulen. De mannen van de Technische Dienst, onder leiding van Noël Tijtgat, maakten het gestel, een metalen constructie, zorgend voor het comfort

van de drager. Mevr. Peirens-Lucette Stofferis en haar dochter Anne-Marie zorgden voor de kleding. Hun spreekwoord was: de kleuren maken de reus Stefanie-Coppe deed haar intrede op zaterdag 19 mei 1990 met een reus-achtig feest ter gelegenheid van de doopplechtigheid en de inschrijving in het bevolkingsregister. De Akte van Geboorte is voldoende wel-sprekend om de nadruk te leggen op de aanwezigheid van de eerste Minister W. Martens op deze plechtigheid; genoemd de vader van Stefanie. Renaat Van der Linden was peter.

De stoet van 1990 was de voortzetting van een traditie die sedert 1962 in het teken staat van De Kip. Het treurige verhaal van de

AKTE VAN GEBOORTE

HET JAAR NEGENTIEN HONDERD NEGENTIG :

Op de 19de mei van het jaar 1990 te 16 uur is door ons, Ondergetekenden Roger Boerjan, Burgemeester van Deinze en Omstreken; Stefaan De Baere, Schepen van Feestelijkheden en Aanverwanten aanstonds na plechtige vaststelling ten gemeentehuize, in meervoud opgemaakt de Akte van Geboorte van Reuzin STEFANIE COPPE, geboren te Deinze de 19de mei 1990 om 15u30, dochter van de Heer Eerste Minister Wilfried Martens en van Mevrouw Marieke Hófte, alhier tijdelijk verblijvende, beide afzonderlijk te Deinze. Alzo wezenlijk verklaard in het bijzijn van Renaat Van der Linden, peter, en Lea Maes, meter, in het bijzijn van talrijke getuigen, dewelke in hun naam en hart eveneens Coppe dragen. Waarvan akte dadelijk opgesteld op aangifte gedaan door de voormelde Vader en Moeder en na de reuzin aan ons te hebben vertoond en erkend te zijn van het typische vrouwelijke geslacht, hebben de aangevers met peter en meter en getuigen met ons getekend na gedane voorlezing,

VADER,
Premier Wilfried Martens

MOEDER,
Mevr. Marieke Hófte

PETER,
Dhr. Renaat Van der Linden

METER,
Mevr. Lea De Baere - Maes

BURGEMEESTER,
Dhr. Roger Boerjan

CANTECLAER,
Stefaan De Baere
Luc Dhaenens
Carlos Parmentier
Martin De Baerdemaeker
Reginald De Rycke
Maurice Mylleville
Albert Van de Voorde
Paul Van de Wiele
Jozef Van Overbeke
Jozef Van Quathem

GETUIGEN,

dood van Coppe, in het Reinaartepos, werd in beeld gebracht, begeleid met treurmuziek. Zeer sensationeel was het Concert in een Ei, gemaakt naar het schilderij met dezelfde titel van Jeroen Bosch. Met al dat pluimvee had het Canteclaercomité voldoende veren bijeengebracht om die als sierstuk welverdiend op de hoed te steken.

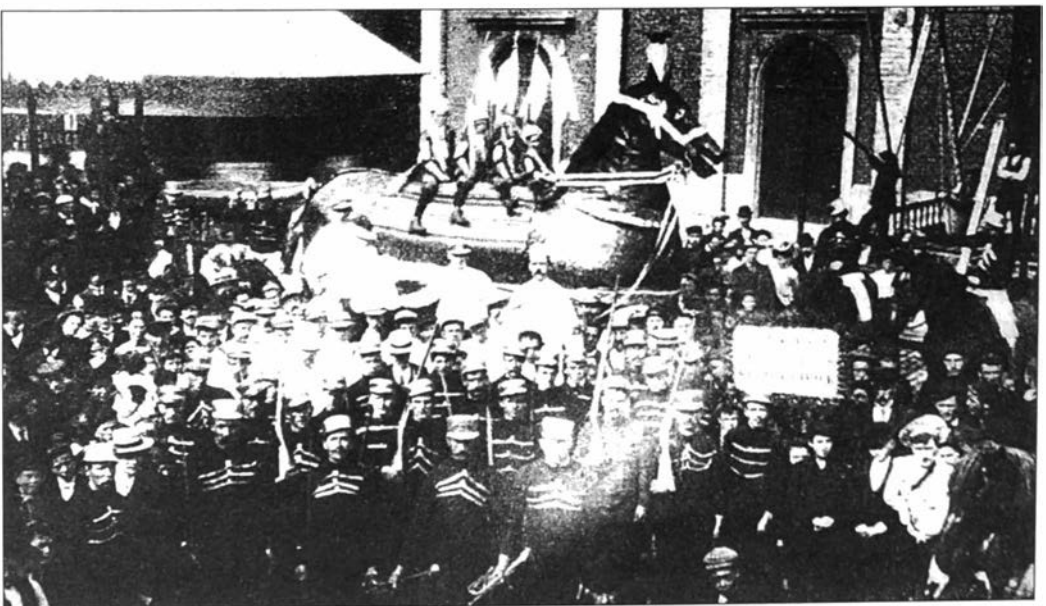
In 1992 werd het Gulden Boek van Canteclaer aangevuld met een internationale gebeurtenis. De reuzen Canteclaer en Roede waren te zien in het Belgisch Paviljoen van de Wereldtentoonstelling in Sevilla om daar de Vlaamse folklore te vertegenwoordigen.

IV. KERMISSEN. FEESTEN. CAVALCADES

In dit hoofdstuk wordt het ontstaan van reuzen en reuzendieren geplaatst in het kader van de volkse ontspanning. Ook hier schuilen soms historische motieven op de achtergrond. Het accent wordt wel op show en feestvieren gelegd. Voor een tiental plaatsen hebben we onze informatie ter plaatse ingewonnen, tevens gebruik makend van de zeer weinige bibliografie die er over bestaat. De rangschikking van de gemeenten steunt op een chronologische volgorde van het ontstaan van de reuzendieren.

Grembergen

Het Ros Beiaard heeft in zijn stad en in de randgemeenten enkele dubbelgangers gekend waarvan het ontstaan te danken is aan kermissen en buurtedekenijen. De gegevens over het Ros van Grembergen zijn zeer

Ros Beiaard Grembergen. (Foto 1930)

schaars in de bibliografie. We hebben ons licht kunnen opsteken bij Mr. August De Keersmaecker die zich en en ander herinnert over het vroegere Ros Beiaard. (44)

In maart 1869 werd Raymond Ridder de Waepenaert de Kerrebrouck (1825-1873) burgemeester benoemd in Grembergen. Op 4 april 1869 werd hij plechtig ingehuldigd met een optocht waarin een Ros Beiaard zijn eerste ommeegang deed. Als jonge dubbelganger van het historische Ros had het veulen het lef zich te vertonen aan de stadspoorten van Dendermonde. Daar werd een halt toegeroepen door de mannen van Dendermonde. Het paard mocht niet binnen de stad; de kennismaking werd verhinderd.

In 1904 kwam een Ros tot stand in de buurt van de Krekelhoek onder impuls van Pier D'Hollander. Het Ros was een kermispaard waarop de Vier Heemskinderen gezeten waren, de gebroeders Maurits, Raymond, Kael en Noël Verstraeten, zonen van Alfred en Jozefien Brusselmans. Hoe lang het Ros meegeholpen heeft om kermis te vieren is ons niet bekend. In 1930 komt een namaak Ros Beiaard tot stand onder de bescherming van de Spaarkasmaatschappij Krekelhoek. Het ros werd gemaakt ter gelegenheid van de inhuldiging van het H. Hartbeeld op 17 augustus 1930.

Hoe lang het Ros Beiaard na 1930 het wel en wee van de kermissen en feestelijkheden heeft meegemaakt, weten we niet. Blijkbaar is het een aandagsvlieg geweest.

Na de tweede wereldoorlog, op 3 september 1945 werden de Vredesfeesten in Grembergen gevierd. De groep van de Kapellestraat luisterde de feestelijkheden op met "De Huppelpaardjes". Op de foto van 1945 zien

we een twaalftal mannen met huppelpaardjes vergezeld van een accordeonist.

Tijdens de ommeegang werd het Liedje van de Paardjes gezongen en muzikaal begeleid. Tot ons spijt hebben we het muzikaal gedeelte niet meer kunnen achterhalen, enkel de tekst werd ons door Aug. De Keersmaecker overgemaakt.

1. Met ons Paardjes mee vieren we d'heerlijke vree. We moeten niet meer rouwen, men is blij in dorp en stee.	<i>Refr. Met ons Paardjes van papier krijgen we geen centen. We hebben toch plezier!</i>
<i>Refr. Met ons Paardjes van plezier vieren we feest mee en drinken ne pot bier.</i>	3. We vragen geen cent en toch zijn we content. We latn elk betijen, zo zijn we dat gewend.
2. We zijn de moffen kwijt. We wensen Hitler 't schijjt. We gaan eens lustig dansen en we stappen op verblijjd.	<i>Refr. Met ons Paardjes van papier krijgen we geen centen. We hebben toch plezier!</i>

Of de Paardjes een afzonderlijke groep vormden of in het gezelschap waren van een Ros Beiaard kunnen we niet met zekerheid bevestigen. Wel werd ons gezegd dat de Paardjes bedoeld waren als "kleine Ros Beiaardjes".

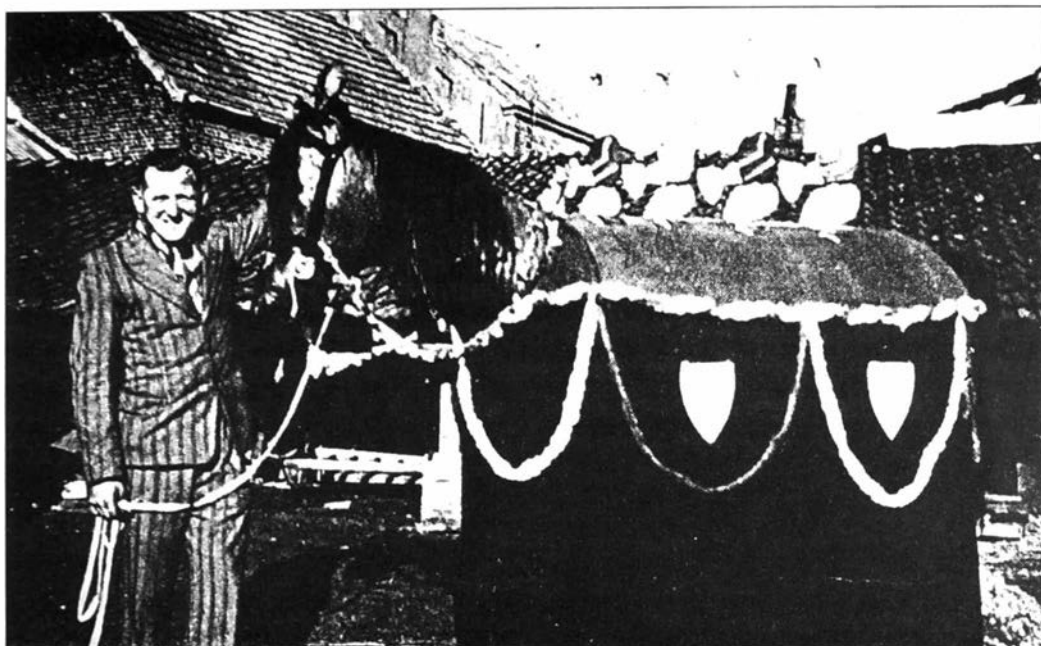
In 1952 kwam een totaal nieuw Ros Beiaard tot stand in ietwat zonderlinge omstandigheden. Wel had het iets te zien met de historische Ommeegang van het Ros Beiaard in Dendermonde op 8 juni 1952.

In Grembergen had men heel wat verwachtingen gesteld op de verkoop van pistolets met ham en kaas aan de bezoekers van de Ommeegang in Dendermonde. Maar de verkoop van pistolets was een echte ontgoocheling. De koeken bleven onverkocht liggen.

Ter gelegenheid van de dinsdagkermis in 1952 werd deze ontgoocheling humoristisch herdacht in de wijk De Molen door een parodie met het Ros Beiaard. De bewoners van de buurt De Molen, Denstraat hadden voor de kermisviering een nieuw Ros Beiaard tot stand gebracht, gemaakt van hout en papier. Het ros werd bereden door vier houten poppen. Het paard was versierd met het heraldische wapen van de pistolets.

Niet enkel het Ros Beiaard werd nagemaakt, ook een stapel namaakpistolets ontbrak niet op de kermis van 15 augustus 1952.

Als apotheose van de kermisommeegang liet men het Beiaard Veulen de uitgeworpen koeken vertrappelen, als herinnering aan de vele pistolets die men in juni had moeten weggoeien na de Ommeegang te Dendermonde. Op die manier heeft men de mislukte verkoop op een volkse en humoristische manier afgereageerd.

Begin 1953 werd het Beiaard Veulen verkocht tegen tweeduizend frank aan een Gentse studentengilde. Daar kwam het aan zijn einde.

De parodie op de Molenwijk in 1952 was het afscheidsfeest van het Beiaard Veulen.

Grembergen heeft heel wat geschiedenis beleefd met de diverse Ros Beiaarden die vanaf 1869 tot 1952 een rol hebben gespeeld in het volksleven. Een halve eeuw is sindsdien achter de rug. De jongere generatie weet niet meer dat er in het dorp een Ros Beiaard geweest is. Moge ons artikel er toe bijdragen de vele herinneringen aan het Ros Beiaard voor de toekomst te bewaren.

Dendermonde

Na de tweede wereldoorlog kwamen er in de buurt Het Keur en in de Donckstraat een Ros Beiaard tot stand waarvan enkel Het Keur nog in het bezit gebleven is: "Het Peird".

Het Keur

In de volksrijke buurt Het Keur kwam in 1947 een dubbelganger van het historisch Ros Beiaard tot stand. De bron voor deze bijdrage danken we aan de zegsman Marcel De Potter, Pynderslaan, die ons welwillend te woord stond als trouwe bewonderaar, kenner en gewezen drager van Ons Peird. Persoonlijk heeft hij bijna een halve geschiedenis van het reuzendier mee beleefd.

De aanleiding van het tot stand komen van Ons Peird was de viering van het gouden huwelijksjubileum van Jan Baptist Frans Peersman (° Grembergen 14.07.1872) en Maria Justina Claessens (° Dendermonde 12.01.1875)

gehuwd te Dendermonde op 24 juli 1897. Het gezin bewoonde in 1947 Het Keur, op de Mechelse steenweg te Dendermonde. Sooiken en Stieneken, zoals ze in de volksmond werden genoemd, beleefden in augustus 1947 de mooiste dag van hun leven. Het Denderland van 1 augustus 1947 heeft de feestelingen kleurrijk in de bloempjes gezet, Sooiken was een rustend spoorwegaarbeider en Justine een huisvrouw.

Onder het voorzitterschap van Jozef Verhelst werd door het Feestcomité het initiatief genomen het jubileumfeest van Sooiken en Stieneken op te luisteren met een Ros Beiaard. Jozef Impens werd aangesproken als ontwerper van het reuzendier, dat vanaf den beginne "Ons Peird" werd genoemd. Het paard was 1.60 m hoog, 3 m breed, gewicht 300 kg, bereden door Vier Heemspoppen, gedragen door vier sterke mannen.

Toen op 1 augustus 1947 de viering van het jubileum plaatsgreep, kwam Ons Peird het echtpaar feliciteren. Het was een buitengewone verrassing. Noch de pers, noch de feestelingen hadden over dit initiatief iets vernomen. Ons Peird was vergezeld van muzikanten die als huldeserenade het Ros Beiaardlied lieten horen. Zo werd in 1947 de eerste steen gelegd voor de ommeegang met Ons Peird. Jaarlijks werd de ommeegang hernomen ter gelegenheid van de kermis die plaatsgrijpt de eerste dinsdag van augustus. Tot op heden is het een traditie geworden om ieder jaar, tijdens de ommeegang, de oudste inwoner van de wijk Het Keur te gaan begroeten en in de bloempjes te zetten.

Het Keur. Ons Peird. (Foto 1989)

Ons Peird is een echt huisdier; het voelt zich erg gebonden aan zijn stal, d.w.z. de buurt Het Keur. Het is enkel van de partij op de kermisviering. Ons Peird verkeert nog altijd in goede gezondheid. Het blijft springlevend, dank zij de goede zorgen van het Feestcomité. Na de ommevang wordt het Peird naar zijn stal gebracht, gedemonteerd voor zijn verblijf in de meubelmagazijnen De Vreese, Mechelse steenweg Dendermonde. Weinige reuzendieren kunnen aanspraak maken op de hoge leeftijd van Ons Peird. Het is een monument geworden in het lokale volksleven. Over een paar jaar zal het zijn beurt zijn om een gouden jubileum te vieren. Laten we hopen dat "Ons Peird" stand houdt en in goede gezondheid dit feest moge vieren.

Donckstraat

Andermaal hebben we ons licht opgestoken bij Dr. A. Stroobants, archivaris te Dendermonde om een bijdrage te kunnen schrijven over het Ros Donckstraat. Hij verwees ons naar een artikel "Het Ros Donckstraat"

Het mooie "Ros Donckstraat"

verschenen in De Voorpost van 1963. De informateur Constant Bogaert schonk ons als gewezen lid van het Feestcomité een helpende hand. ⁽⁴⁵⁾ De geschiedenis vangt aan in 1953. Het Ros werd gemaakt in de eerste helft van 1953 om gebruikt te worden bij de inhuldiging van de Ros Beiaardstraat, begin juli, ter gelegenheid van de plaatselijke kermis. Het paard werd gemaakt door Alfred Bogaert (° Dendermonde 1927) het kleed was van de hand van zijn echtgenote Simonne Jacobs (° Dendermonde 1928).

In juli 1953 kwam burgemeester Jonkheer F. Portmans, vergezeld van de gemeenteraadsleden het lint doorknippen in de nieuwe Ros Beiaardstraat. Het Ros Donckstraat pronkte er als eregast van het Feestcomité.

Gedurende meer dan tien jaar werd het paard rondgedragen in de karnavalstoeten van Dendermonde en ter gelegenheid van de plaatselijke kermissen, braderijen, Vlaamse kermissen, etc.

Een tijdje nadien maakte het Feestcomité een moeilijke periode mee. Het werd niet gespaard van misnoegdheid binnen en buiten het bestuur. Maar in 1962-1963 was men het gezaag beu geworden. De spons werd over het verleden geveegd en het Feestcomité startte met een nieuwe lei. En dat gebeurde in 1963. De volksrijke buurt bracht haar steentje en ook haar centjes bij om het Ros Donckstraat in eer te herstellen. Het geraamte was een buizenconstructie rustend op vier wielen. De kop van het paard was van zeildoek, geplakt met lijm, beschilderd met plakkaatverf. Het Ros woog 52 kg; breedte van de romp 1,30 m. Vier geharnaste poppen bereden het Ros Donckstraat. Zo werd in 1963 weer feest gevierd zoals tien jaar vroeger.

Na 1963 is het Ros Donckstraat niet meer buiten gekomen in zijn pracht en praal. Het Ros werd gedemonteerd.

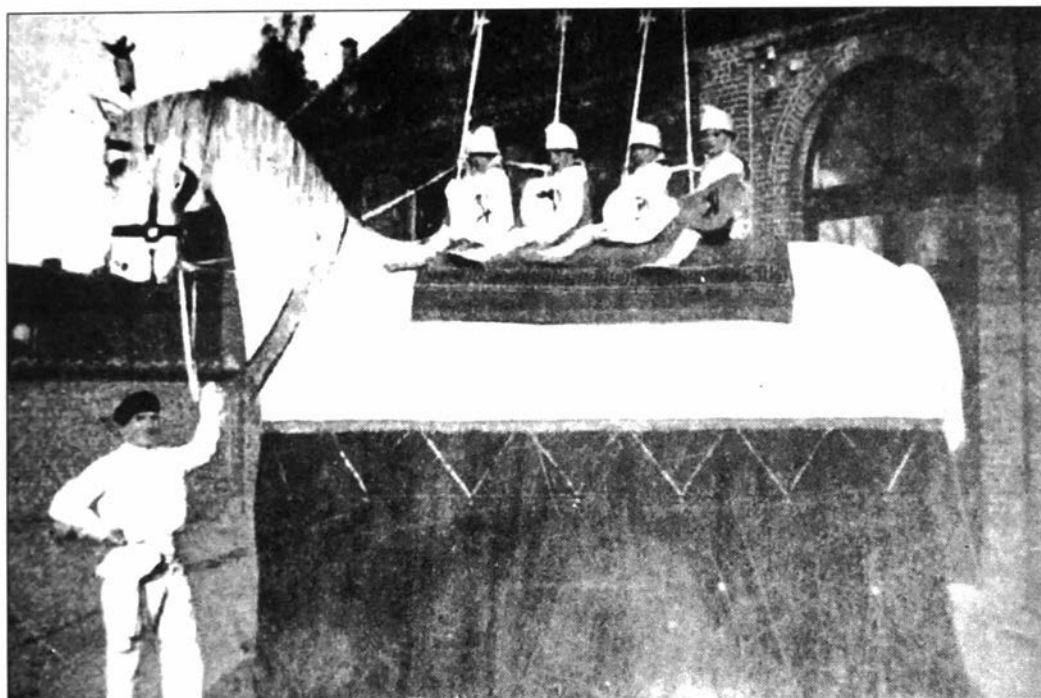
Nadien hebben nog een paar bewoners van de wijk de kop van 't paard gebruikt, die op een romp geplaatst en zijn er dan mee naar de karnavalstoet van Dendermonde getrokken. Pogingen werden nog gedaan om 't Ros Donckstraat nieuw leven te schenken maar de verstandhouding van 1963 was weer zoek geraakt.

Omstreeks 1966 werd de laatste bladzijde van de geschiedenis van het Ros Donckstraat geschreven. De kop van het paard is nog bewaard gebleven als een soort familiestuk.

Sint-Gillis-Dendermonde

Het Ros Beiaard, bereden door de Vier Heemskinderen met 't schild in d'hand, deed zijn ronde op een platte wagen, getrokken door twee paarden van den "Waren Huyck". Schoolhoofd Edouard Matthijs (° Vrasene 1859 - † St.-G. 1943) zorgde voor de muzikale begeleiding met een reuzenlied. 't Ros Beiaard hoog geboren / in de Dendersteë verloren / maakte zich daarover kwaad / en kwam in onze straat. / Die van 't stad die

Eerste Ros Beiaard 1928.

zijn nu kwaad / Omdat hier 't Ros Beiaard gaat: De eerste uitstap ging door op kermiszondag 2 september 1929.

Een blijvende herinnering aan de intrede van het Ros Beiaard in Den Halt is de naamgeving Ros Beiaardstraat in het schepencollege van 16 september 1930 onder het burgemeesterschap van Hip. Vandemeulebroucke. De straatnaam werd in de bevolkingsregister geschreven als "Rosbayaardstraat" en "Ros Beiaardstraat". Na de fusie met Dendermonde werd de naam veranderd in Pastoor Claeysstraat.

Het Ros Beiaard is geen stalpaard. Voor de Tweede Oorlog nam het Ros Beiaard jaarlijks deel aan de cavalcades te Aalst. In 1935 nam het deel aan de folkloristische stoet te Brussel ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling. Het Ros stapte mee in de bloemencorso's van Boom en Blankenberge. In 1938 was het de eregenodigde bij de inhuldiging van de reuzen Cambrinus en Cambrina te Zottegem. De Dendermondenaren hebben zich vroeger wel eens wrevelig gevoeld omdat het Ros van St.-Gillis wel kon worden verward met het Ros Beiaard van Dendermonde, bij deelneming aan optochten buiten St.-Gillis. De eigenaars van 't paard hebben dit ook willen vermijden. Op de romp van het Ros hing een goed leesbare tekst "Het Ros Beiaardpaard van St.-Gillis-Dendermonde.

Na de Tweede Wereldoorlog werd het paard bruin gekleurd en hernam het zijn optochten binnen en buiten St.-Gillis. Jules-Marie was opnieuw te zien in de cavalcades te Aalst. In 1951 werd voor de eerste maal gestart met een lokale bloemenstoet. In mei 1954 werd de 25ste verjaardag van

1980. Sint-Gillis Ros Beiaard.

het Ros gevierd. Van in de ochtend was het paard tentoongesteld aan het Ros Beiaardpleintje. Om vijf uur begon de traditionele ommegang met als slot de dansjes en oefeningen van Jules-Marie eindigend met de vuurdoop. Jules-Marie verleende ook zijn medewerking aan de Lichtstoet te Overmere. Hij vond dat het daar goed was om leven aan de oevers van het meer en keerde niet terug naar zijn geboortedorp. Toen men de organisatie van de achtste bloemenstoet aanvatte in 1958, constateerde men de grote afwezigheid van Jules-Marie in zijn stal te St.-Gillis. Vijf mannen trokken met een vrachtwagen op zoek naar 't Ros Beiaard van St.-Gillis en vonden hun paard terug in Overmere. Ze kidnapten Jules-Marie en brachten hem terug naar Den Halt. Veertien dagen later verscheen het paard in volle glorie in de bloemenstoet versierd met wapenschilden uit bloemen vervaardigd. Na de bloemencorso van 1967 was het paard niet meer te zien. Niemand wist waar Jules-Marie zich bevond. In 1980 vernamen de Ros Beiaardvrienden van schepen Petrus Verhelst waar het paard gebonden was. De overblijfselen van het gehavende paard werden teruggevonden in het gemeentemagazijn in de Moerstraat. De bestuursleden, Voorzitter Ludo Ost, secretaris Freddy Roman en Julien De Wolf brachten de kop mee naar Den Halt. De beschadigde kop werd zeer vakkundig gerestaureerd. De Dienst Herscholing zorgde voor een nieuwe romp. De bloemenstoet kon weer doorgaan in zijn volle luister met de eregast: het Ros Beiaard. In 1981 steigert het Ros Beiaard met de Vier Heemskinderen door het vuur van brandende fakkels; een nabootsing van de triomfantelijke aftocht van het Ros Beiaard te Dendermonde.

Het Ros van St.-Gillis heeft drie reuzenliederen. Het laatste lied werd in 1981 gedicht door Ludo Ost, met als titel "Ons Peirt", zangwijze van het bekende lied van Johnny Jordaan "Geef mij maar Amsterdam". Tekst en melodie van deze liederen werden in 1989 gepubliceerd in het boek *"Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen"*. ⁽⁴⁸⁾

Aalst

Het Ros van Dendermonde kende niet enkel een paar kleine rivalen in de stad zelf, in Grembergen en St.-Gillis, maar ook de historische rivaal, het Ros Beiaard van Aalst. Een en ander schreven we daarover in het hoofdstuk over de ommegangen en processies. De rivaliteit tussen de Dendersteden werd in 1953 glansrijk hernomen. In de cavalcade werd een grote Aalsterse merrie voorgesteld: 8 m lang, 7 m hoog, 3 m breed, draaiende kop en beweegbare poten, het noemde Ros Balatum. Het Aalsters paard verbeeldde een veulen van 't echte Aalsters Ros Beiaard. Dat veulen was 't Ros van Dendermonde, het betekende niets dan schijn en bluf, een creatie van balatum; daarom werd het ook Ros Balatum genoemd. Met deze parodie op het Ros Beiaard van Dendermonde werd flink gelachen. Nadien stelde men zich de vraag is het Ros Balatum een Dendermonds of een Aalsters Ros?

Ros Balatum

Maar de geschiedenis verliep niet zoals men het bedoeld en gedacht had. De Aalsterse bevolking vond het Ros Balatum zo sympathiek, origineel en mooi, dat ze het nieuwe paard als een hernieuwd Ros Beiaard beschouwde dat de plaats innam van het historische Aalsters Ros Beiaard. Zo kwam in 1955 een totaal nieuw Ros Balatum te voorschijn, een kunstwerk, een wonder van techniek, gerealiseerd door beeldhouwer Marc De Bruyn.

Vanaf die datum zag men jaarlijks het Ros Balatum in de cavalcades en zette men de traditie van het middeleeuwse Ros Beiaard verder;

Zulte

Het reuzendier van Zulte dankt zijn ontstaan aan de firtel. Het woord firtel betekent ommegang met een schrijn, ter gelegenheid van de verering van een heilige, ook soms processie genoemd. Wanneer de ommegangen tot het verleden begonnen te beoren, is firtel in de volksmond nog blijven voortleven in de betekenis van kermisviering. Het motief van de bok, het dier dat ter gelegenheid van de kermis zijn ronde doet, is ontleend aan de figuur van de bok in het wapenschild van de gemeente.

De firtelstoet, zonder bok, was reeds in 1857 bekend. In 1907 komen er de reuzen Drumon en Adèle bij. In 1920 verandert de naam Drumon in Fransoo. Gehuwd in hetzelfde jaar met Adèle heeft hij twee kinderen: Pierewit en Pierewat. In 1947 komt er nog een dochtertje bij: Pompernelleke.

Firtelbok. Firtelbokstoet 1976.

In 1957 wordt het honderdjarig bestaan van de firtel gevierd en komt de Firtelbok de reuzenfamilie aanvullen.

Bij die gelegenheid wordt de Firtelbok begroet met een gloednieuw lied "De Firtelbok". De tekst is van de schrijnwerker-dichter Beirlaen en de komponist is Arm. Preud'homme (° Peer 1904 - † 1986). Vanaf 1957 tot 1967 werd de Firtelbok op kermisavond na de fakkeltocht verbrand. Sinds 1968 werd die fakkeltocht van het programma geschrapt en bleef ook de verbranding van de zondenbok achterwege. Tot op heden heeft de Firtelbok zich springlevend weten te houden en doet hij nog alle jaren zijn omme-gang in de feeststoet, vergezeld van de jongste aanwinst van de reuzen Kiekeboe en Charlotte in 1992.

Sint-Amandsberg

De ezelsfeesten van St.-Amandsberg danken hun ontstaan aan een vrede-lievende rivaliteit tussen de gebuurtedekenijen van de Antwerpse steenweg en de H. Hartparochie. Het Feestcomité van de Ajuinfeesten genoot alle jaren financiële steun van het gemeentebestuur. De comités van de H. Hartparochie kregen geen toelage omdat er geen feesten werden georganiseerd tijdens de septemberkermis. De dekenijen van de Dendermondse steenweg en van de H. Hartparochie kwamen uiteinde-lijke in 1961 tot het besluit dat er toch iets moest gedaan worden om 't volk naar de kermis te lokken. Zo ontstonden de ezelsfeesten en kregen de

Bim in de Ezelstoet van 1987.

dekenijen financiële steun voor hun feestelijkheden. De keuze van de naam "ezelsfeesten" is louter toeval. Er schuilt geen financiële miskenning achter, noch naijver met de Ajuintjeskermis. De ezelsfeesten zijn gestart de tweede zaterdag van september 1961. In de stoet kwamen twee aspecten aan bod: handelsreklame en ontspanning. En bij de Ezelsfeesten hoorde vanzelfsprekend een ezel. Het eerste reuzendier was een ezelin, Bim. Het grote dier staat op een wagen, vergezeld van één of meer begeleiders die snoep geven of gooien aan de kijklustigen.

Het ontspanningsgedeelte wordt kleurrijk en luidruchtig vertolkt door carnavalgroepen en muziekkorpsen die zorgen voor de opgewekte stemming. Aangemoedigd door het succes, werd het jaar nadien een tweede feeststoet georganiseerd. Ezelin Bim droeg nu een strooien hoed op haar kop. Ze was drachtig en moest tegen de stokslagen van de begeleiders worden beschermd. Wat te verwachten was in 1963, bleef niet uit. Het Ezelsfeest werd verrijkt met een veulen, Bam genoemd. Bim en Bam maakten een feestelijke intocht mee. Met kwistige handen werden suiker-eitjes en gouden muntstukjes van chocolade uitgereikt. Hiermede werd het volksgezegde geïllustreerd: een ezel die geld schijt.

Zo groeiden de Ezelsfeesten uit tot een prachtige feeststoet met fakkels, muziekkorpsen, cavalcadegroepen en de reuzen Bim en Bam.

Bam

De veertiende Ezelsstoet, september 1974, werd opnieuw uitgebreid met een derde ezel, Bom. De feesten werden triomfantelijk ingeluid Bim! Bam! Bom! Vanaf 1981 zijn de Ezelsfeesten synoniem geworden van de Ezelsstoet. In 1984 werd ezelin Bim in een nieuw karkas gestoken. In 1987 was de Ezelsstoet zeer spectaculair. De feesten werden opgeluisterd door de aanwezigheid van de reuzen Koning Nobel, Reinaart de Vos en zijn echtgenote Hermeline, uit Lochristi.

Het derde decennium van de Ezelsfeesten werd met ietwat minder luister gevierd. De verstandhouding en de samenwerking in het organiserend Comité was zoek geraakt. Bim, Bam, Bom werden op stal gezet in 1991; de Ezelsfeesten bestaan niet meer.

Massemen

Op de wijk Kortenbos te Massemen, fusiegemeente bij Wetteren, wordt sinds 1958 jaarlijks een oogststoet georganiseerd met tafereeltjes uit het dagelijkse leven van de landbouwers en keuterboerkens. In de stoet ziet men de weg vanaf de wieg tot aan het graf in de parochie, uitgebeeld door jong en oud. Ook de zware arbeid op de hoeve en het veld wordt kleurrijk uitgebeeld onder het motief: van graankorrel tot brood. Aangezien men ter plaatse over voldoende levende huisdieren beschikt, hoeft men geen kartonnen of linnen reuzendieren te maken van paarden, koeien, honden, katten, schapen en geiten, die levend en gewillig mee opstappen in de stoet.

Maar voor de kippen lag het anders. In 1965 kwam voor het eerst de Haan en de Hen in de Oogststoet. Ze werden gemaakt door Robert De Greef en Oscar Remory, met hout en stro, ongeveer 4,80 m hoogte. In 1973 werd de Haan hernieuwd door André Spruyt en Antoine De Wilde. In augustus 1974 kwamen de Haan en Hen op bezoek bij hun soortgenoten Cis en Kato te Lokeren naar het Gulden Ei op de Raemdonckermis.

In september 1974 trok de Haan er alleen op uit naar de Bloemencorso te Gent. Het prachtige reuzendier was volledig getooid met rozen, geen veertje was zichtbaar. Het Oogstcomité ontving te Gent het diploma van de Bloemencorso met de vermelding onderscheiding. Het ingelijst ere-diploma berust in het vergaderlokaal bij Julien Van Hoecke, Kruisstraat te Massemen. Haan en Hen defileerden op zondag 18 september 1988 in de Reuzenstoet te Wetteren. Op de affiche van de 31ste Oogststoet van Augustus 1989 prijkt de Haan in prachtige kleuren.

De Haan en de Hen lijden gemakkelijk schade door vogels en muizen. Zodoende moeten ze om de vijf jaar worden hernieuwd met stro. Het kippenhok bevindt zich in een oude melkerij te Oordegem, 't Klaverblad. Als de Oogststoet in 't vooruitzicht wordt gesteld, voelen Haan en Hen zich in blijde verwachting voor een uitstapje. Maar die hoop gaat niet altijd in vervulling. In de periode van 1980 tot 1991 zijn Haan en Hen vijfmaal mee opgestapt in de Oogststoet. Voor 1992 zijn ze thuis gebleven. (49)

Haan en Hen op de feeststoet te Lokeren in 1976.

Lokeren

In Lokeren op de wijk Bergendries, belanden we ter gelegenheid van de Raemdonckkermis nogmaals bij de kippen. In deze bijdrage vertellen we niets nieuws. De inhoud hebben we ontleend aan een bijdrage "*Reuzendieren van den Bergendries*" gepubliceerd door Frans De Vos in het heemkundig tijdschrift *De Souvereinen*. ⁽⁵⁰⁾

In de 16de eeuw bestond er op de wijk Bergendries een wekelijkse markt. Men verkocht er boter, eieren en andere eetwaren. De Dendermondenaars voelden zich benadeligd door die markt. Ze kwamen in 1584 naar Lokeren Bergendries en sloegen alles wat op de markt lag of stond, kort en klein. Deze historische gebeurtenis was het thema om de 66ste Raemdonckkermis, in 1974 nieuw leven in te blazen. Men startte met een folkloristische stoet die de naam droeg "Het gouden Ei". Vanzelfsprekend mochten er geen kippen in de kermisstoet ontbreken. Zo kwamen er twee reuzenkippen tot stand die letterlijk en figuurlijk herkomstig waren uit Het Gouden Ei; ze noemden Cis, de haan van Bergendries en Kato, de hen van Raemdonckkermis. Het stadsbestuur zorgde voor een huwelijksakte uitgereikt ten jare 1974, 23 augustus. Zo verscheen:

enerzijds, Cis van den Bergendries, van het mannelijk hoendergeslacht, geboren uit de wil om de folklore op de wijk Bergendries tot haar recht te laten komen ...; anderzijds, Kato van de Raemdonckkermis, van het vrouwelijk hennengeslacht, aangenomen dochter van de echtgenoten van de leden van het Feestcomité. Rechten en plichten der echtgenoten. Zij zijn elkaar getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd. Gezien de aard van zijn herkomst en van zijn hoofdberoep, is het aan Cis toegelaten hulp en bijstand te verlenen aan andere vrouwelijke rasgenoten. Cis en Kato hebben de plicht, de 4de zondag der maand augustus, te samen met hun kroost de plaatselijke feesten op te luisteren door een wandeling ... en aan de toeschouwers met milde vleugels eieren uit te delen.

1976 Coppe

Cis en Kato

Het jaar nadien werd op 29 augustus 1975 de eersteling Coppe plechtig gedoopt, gesproten uit het huwelijk van Cis en Kato.

De naam Coppe is ontleend uit het dierenepos van Reinaart de Vos. De haan Canteclaeer doet bij Koning Nobe zijn beklag, dat de sluwe vos zijn dochter Coppe vermoord heeft. Aan Coppe werd eveneens een geboorteakte uitgereikt door schepen A. Van Hecke. De inhoud luidt als volgt.

Is verschenen Cis van den Bergendries, die ons vertoond heeft een kuiken van het hoendergeslacht, ... van hem komparant en van zijn echtgenote Kato van den Raemdonckkermis, en waaraan hij verklaard heeft te willen geven de voornaam COPPE.

De ontwerpers en makers van de reuzenkippen Cis en Kato zijn mejuffrouw Trees De Geest, de heren J. Van de Voorde en F. De Canne. De kippen zijn ongeveer 2,50 m hoog. Cis, Kato en Coppe hebben gedurende vijftien jaar hun plichten trouw nageleefd binnen en buiten Bergendries. In 1988 waren ze een laatste maal te zien in de stoet van de Raemdonckkermis. Begin 1989 werden de drie reuzendieren uit hun hok genomen en op een hoop gegooid in regen en wind. Pas enkele weken nadien nam het Feestcomité van het Gouden Ei kennis van het vandalisme. Ze konden nog enkel toezien op het onherstelbaar verlies van hun geliefde Cis, Kato en Coppe.

Kemzeke

De Volkskunstgroep Reintje Vos heeft onze taak zeer gemakkelijk gemaakt. We ontvingen een mooie documentatiemap van het bestuur. ⁽⁵¹⁾ Tekst en foto's maken we over aan het Oostvlaamse reuzenarchief van de Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen. Persoonlijk werden we in het bezit gesteld van de gewenste stof voor een artikel over het reuzendier Reintje Vos.

Reintje Vos is de naam van een volkskunstgroep die beoogt de oude tradities en gebruiken van de volkse mens te bewaren door deze te laten kennen en te beoefenen. De volksdans is wel de hoofdbrok. Het reuzen-

dier Reintje Vos kwam tot stand in 1975 naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van de volkskunstgroep.

Waarom werd die naam gekozen? Het dierenepos "Van den Vos Reynaerde" speelt zich af in het Waasland, waartoe de verblijfplaats van Reintje Vos behoort. Getuigenissen daarvan zijn de vele plaatsnamen uit de streek die we in het verhaal van Reinaart aantreffen. De woonplaats van Reintje heeft ook een Reinaartbank en een Reinaartmonument ter herinnering aan het Reinaartepos.

Reintje Vos werd ontworpen en gemaakt door Robert Kegels. Hij is getooid met het kleed van de devote kluizenaar tijdens zijn bezoek aan het kippenhok van Canteclaer, waar Reinaart ter plekke zijn geliefd kind Coppe doodbeet. De reus kwam voor het eerst buiten tijdens de meistoet van het V.V.K. in Kemzeke. De volkskunstgroep heeft een zwaar programma van werkzaamheden achter de rug, al dan niet vergezeld van Reintje. We vermelden het optreden in eigen land, ook in het buitenland o.a. Zweden (1975), Zuid-Afrika (1980), Atlanta in Amerika (1982), Amsterdam (1987), nog aan te vullen met een lange rij internationale uitwisselingen met Bulgaren, Catalanen, Denen, Duitsers, Mexicanen, Filippijnen.

In de eerste plaats is vanzelfsprekend de volksdans de hoofdbrok van de vele activiteiten. De groep heeft ook een eigen orkest. Daarnaast beoefent hij het vendelzwaaien en het organiseren van cursussen in oude ambachten, zoals pottenbakken, kantslossen, spinnen, weven, mandenvlechten. De groep besteedt ook de aandacht en beoefenen van oude gebruiken die blijven voortleven zijn, o.a. de meiboomplanting, kruisboogschieten, poppenspel. Jaarlijks wordt de meiboomplanting nog ter plaatse in ere gehouden en gevierd met zang, dans en muziek.

De activiteitenwaaier van de Volkskunstgroep is zeer ruim, cultureel, ontspannend en opvoedend. Allemaal mooie hoedanigheden die Reintje vertolkt in werkelijkheid. Goddank is het hier bij Reintje Vos echt waar, terwijl het van Reinaart in "Den Vos Reynaerde" maar schijn was.

Vlierzele

Te Vlierzele, een fusiegemeente van St.-Lievens-Houtem, ontstond in 1988 de carnavalgroep "De Vlierzeelse Beren", met als mascotte de Vlierzeelse Beer;

In het begin van de stichting dacht de groep er aan met de Beer naar de jaarlijkse Bacchusfeesten te trekken te Sint-Lievens-Houtem. Maar een fier en autochtoon gevoel haalde de bovenhand. Waarom zou men elders met de Beer gaan feestvieren als diezelfde Beer in Vlierzele thuishoort? Die redenering steunt op historische motieven die we persoonlijk hebben onderzocht en tot het besluit gekomen zijn dat de Beer wel in Vlierzele thuishoort.

De Vlierzelenaren hebben de spotnaam "Beren". In het begin van de 20ste eeuw bestond op de wijk Strijmeers rond de vastentijd het gebruik van rond te gaan met de beer. Het dier was begeleid van een temmer die met knuppel en ketting de beer op afstand van de kijkers hield. Bij die rondgang was er ook een optocht van enkele personen betrokken.

Na de eerste wereldoorlog ging dit volksgebruik teloor. Omstreeks 1938 kwam het rondgaan met de beer opnieuw in zwang en hield het stand tot 1950. Nadien geraakten beer en ommegang in de vergetelheid.

Het verhaal van de beer die vroeger rondging in Vlierzele, blijkt geen verzonnen geschiedenis noch sage te zijn. Het oude gebruik heeft veel gelijkenis met een volksgebruik dat J. Pieters beschreef "*Het uitgaan met de beer in 't Land van Dendermonde*" in 1952.⁽⁵²⁾ In onze gewesten is het uitgaan met de beer bekend in Serskamp, Wichelen, de streek van Zottegem. Jules Pieters beschrijft de ommegang te Serskamp in de nieuwjaarsperiode eind 19de eeuw tot 1950 met de beer, de begeleider, de vlegelman. Een vergelijking makend van het uitgaan met de beer in Serskamp en Vlierzele zijn we van oordeel dat Vlierzele aanspraak kan maken met de "Vlierzeelse Beren" en de Beer op het hernemen van een oud volksgebruik in het Land van Aalst. Vlierzele en Serskamp behoorden tot de parochies van de landstreek Aalst.

De gezagvolle volkskundige Alfons De Cock heeft voor het eerst in het begin van de 20ste eeuw een uitleg trachten te geven over het rondgaan met de beer.

De Vlierzeelse Beren hebben het inderdaad bij het rechte einde: het rondgaan met de beer is een oud volksgebruik waarvan het decor enigszins gewijzigd werd. Oorspronkelijk waren het zigeuners of andere vreemdelingen die met een levende en dansende beer de gemeenten afliepen als een bedeltocht. Wanneer de zigeuners uit onze gewesten weggebleven zijn, mogelijks half 19de, begin 20ste eeuw, werd dit gebruik door eigen bevolking overgenomen diervermomming, wellicht in het kader van een bedeltocht rond de Nieuwjaars- of Paaskring.

In 1989 kwam de Beer, genoemd Martyn, tot stand: 60 kg, 4 m hoogte, 1,70 m schouderbreedte, met wapenschild op de borst, gebouwd door

Naar zijn oordeel was het herkomstig van een landelijk mysteriespel, genoemd "Groot spel der drij Koningen". In dit vertoon werd Herodes afgebeeld met ijzeren ketting om het lijf en vastgehouden door een leidsman. Een tweede personage slaat Herodes met een knuppel. Tijdens de rondgang werd het lied gezongen "Wij komen van het Oosten, Wij komen van ver, A la berdina kosteljon!"

De uitleg van A. De Cock, heeft Jules Pieters met een kritisch oog bekeken. Hij kwam tot de bevinding dat er geen verwantschap bestaat tussen het mysteriespel en het rondgaan met de beer;

Naar het oordeel van J. Pieters is het rondgaan met de beer ontleend aan zigeuners die met een gedrilde beer de buitengemeenten bezochten, gepaard met een bedeltocht.

Het uitgaan met de beer als diervermomming is niet enkel bekend in onze Vlaamse gewesten. Als gewezen volksgebruik is de verspreiding bekend in Nederland; de Texelse beer deed zijn ommegang in de Kerstperiode. In sommige Duitse gewesten werd de beer als vermomming rondgeleid op Vastenavondviering en op de laatste zondag van de vasten.⁽⁵³⁾

Desiré Vanden Hautte uit Nederename; Jozef Willaert uit Desselgem zorgde voor de uitstekende kleding.

De Beer werd gedoopt op 19 februari 1989 en gekerstend met de mooie naam Martijn; meter was Monique Van Liedekerke, peter Johny Bambust. De akte werd uitgereikt door burgemeester Roger Otte in aanwezigheid van de voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Renaat van der Linden en van de voorzitter van de Vlierzeelse Beren, Freddy Braekman; getuigen waren Alice en Omer Leus. De identiteitskaart van Martijn vermeldt dat hij kennis heeft met de heemkring en de carnaval-groep. Zijn domicile: lokaal "De Fredjes", Oordegemstraat, Vlierzele.

De inhuldiging van de Beer ging gepaard met het uitreiken van de beremedaille. Meter en peter hebben doopsuiker uitgereikt.

Op zondag 26 februari 1989 deed Martijn zijn eerste uitstapje. In 1989 was de reuzenbeer te gast op de reuzenfeesten te Wetteren waar we hem hebben begroet. Hij was vergezeld van een achttal soortgenoten, gekleed met berenvel en berenkop. Op 1 juli greep in Vlierzele de Eerste Reuzen- en Folkloristische Stoet plaats, de Vriezelse Berenstoet, georganiseerd door de Heemkring en de "Vriezelse Beeren". De deelname van twintig reuzen en fanfares was de bekroning van de optocht.

De beer heeft van 16 tot 17 juli 1992 op luisterrijke wijze deelgenomen aan de mondiale samenkomst van 647 reuzen en reuzinnen te Matadepera, met een keurige en kleurige begeleiding. Hij oogstte een uitzonderlijke bijval, daar hij, drie meter hoog, als enig volwaardig dier weergaloos optrad. Elkeen die de geestdrift van de zuiderse bevolking kent, kan zich inbeelden, hoe enthoesiast de toebeschouw(st)ers de beer toejuichten. De uitgave *VIII CIUTAT GEGANTERA. II Trobada internacional de Gegants*. Matadepera 17-19 juliol 1992 brengt zijn beeld op p. 29. De bundeling van de reportages in de kranten, ter beschikking van vorsers gesteld, (21 p.) toont De Beer in een Catalaanse krant, met een uitvoerige commentaar. ⁽⁵⁴⁾

Voor de karnavalgroep en de Heemkring is nog een mooie toekomst weggelegd, in ontspanning, liefdadigheid, heemkennis, aspecten die de medewerking en vrijgevigheid van de bevolking genieten.

M. DAEM

- (1) R. VAN DER LINDEN, *Reuzen in Vlaanderen, Volksleven van vijf eeuwen*. Vlaams Boekenfonds, Aartselaar, 1985, 177-187.
R. VANDER LINDEN, *'t Ros Beiaard doet zijn ronde*. Rotary Club, Dendermonde, 1990, 320 blz., ill. (Verder aangehaald als *'t Ros Beiaard*.)
- (2) C. DE BAERE, *Onze ommegangsreuzen*. Standaardboekhandel Brussel, Uitgave Katholieke Vl. Hoogeschooluitbreiding, Jg. xxix, nr. 8, 1930, 45 blz.
C. DE BAERE, *Onze Vlaamsche reuskens*, Nederlandsche Boekhandel Antwerpen, 1941, De Seizoenen, nr. 11, 104 blz.
- (3) R. MEURANT, *Géants processionnels et de cortège en Europe, en Belgique, en Wallonie*, Veys, Tielt, 1979, 646 blz. *Géants et monstres d'osier*, 150-157; *Le Cheval Bayard*, 277-293.
- (4) C. DE BAERE, *Onze Vlaamsche reuskens*, ibidem, 9.
- (5) C. DE BAERE, ibidem, 55.
- (6) C. DE BAERE, ibidem, 62-63.
- (7) PETRUS VAN NUFFEL, *De ommegang met het Allerheiligste te Aalst*, Aalst, 1922, 66 blz., 14, 16, 17, 20.
- (8) K. BAERT en J. GHYSENS, *Aalst Karnaval*, Tielt 1975, 39.
- (9) H. VAN HESE, *De rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, vroeger en nu*. Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent, 1962, 109 blz. Op blz. 77 staat een afbeelding van de Mechelse spotprent van 1687 met het Sargi-Peirt.

- (¹⁰) V. FRIS, *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent, 1911, 455.
- (¹¹) V. FRIS, *Uittreksels uit de stadsrekeningen van Geeraardsbergen van 1475 tot 1658*, Gent, 1912, 115.
- (¹²) Dr. H. VAN GASSEN, *De ommegang van het Heilig Kruis te Ninove, 14de-16de eeuw*. Het land van Aalst, Jg. I, 1949, nr. 4, juli, 99.
- (¹³) *Ibidem*, 135-138.
- (¹⁴) M. DE PAEPE, *Van feesten en stoeten in vroegere dagen te Ninove*, O.V.Z. 7de jg., 1932, 8-13.
- (¹⁵) J. WALTERS, *De H. Sacramentsprocessie te Audenaerde van de 15de eeuw af tot in de 17de eeuw*. Handelingen van de Oudheid- en geschiedkundigen Kring van Audenaerde, 2de boekdeel, 1908-1909, 217, 228, 246, 247.
- (¹⁶) LOD. VAN LERBERGHE en J. RONSE, *Audenaerdsche Mengelingen*, 5de deel, Audenaerde 1852, 491.
- (¹⁷) R. MEURANT, *Géants processionnels, ibidem, Le Cheval Bayard dans les processions*, 282.
- (¹⁸) F. DE POTTER en K. BROECKAERT, 3de Reeks, Arr. St.-Nicolaes, 3de deel, Gent 1879. *Geschiedenis Rupelmonde*, 181-182.
- (¹⁹) Wetteren. Arch. Kerkrekeningen St.-Gertrudis, dossier nr. 753, 1592.
- (²⁰) M. DAEM, *Gentse ommengangsreuzen en -dieren in de 17de eeuw*. O.V.Z. jg. LXVII, 1992, 87-98; 155-178.
- (²¹) *Beschrijvinghe vanhet zeven honderdjaerig JUBILE van den heyligen MACARIUS, bezonderen patroon tegen de peste*, Het welk geviert zal worden binnen de Stad van Gend ... Tot Gend. By Jan Meyer, op d'Hoog-poorte, in 't gekroond Zweird, 1767, 84 blz. 47 kopergravures.
- (²²) S.A.G. 533/211. *Processie van den H. Macharius*.
- (²³) S.A.G. 533/211. Actum Collegie den XI ^{8bre} 1766.
- (²⁴) S.A.G. 533/211. Rekening 12 mei 1767.
- (²⁵) S.A.G. 533/211. Kwijtschriften.
- (²⁶) S.A.G. 533/211. Rekening 1768, F° 6 verso.
- (²⁷) S.A.G. 533/211. Kwijtschrift. Den 22 meye 1767.
- (²⁸) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de Stad Sint-Nicolaas*, Eerste deel, Gent, 1881, 360-364.
- (²⁹) R. VAN DER LINDEN, *Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen*, Erasmus Ledeborg, 1958, Temse, H. Amelberga, 307.
- (³⁰) E. DILIS, *Ste Amelberga's Ommegang. Te Temse in 1753*. St.-Niklaas 1908, Overdruk Annalen Oudheidk. Kring van Land van Waas, Dl. XXVI, 101-105.
- (³¹) Inlichtingen ons verstrekt door de heren W. Hooftman en André Vercouteren, respectievelijk voorzitter en secretaris van de Sint-Amelbergagilde, Temse. Idem informatie, Mr. Valeer Peirsman, Akkerstraat, Temse.
- (³²) V.V.V. Dienst Toerisme. Dendermonde. Folklore. *Dendermondse Folklore*, 1974, 23-26. Th. PENNEMAN. *De Ros-Beiaard-omwegang te Dendermonde 1377-1789*. Gedenkschriften Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 4de reeks, Deel I, 1975, 119 blz.

- R. MEURANT, *Géants processionnels et de cortège*, ibidem, 277-293.
- R. VAN DER LINDEN, 't Ros Beiaard doet zijn ronde. Ibidem. = (1)
- (33) V.V.V. Dienst Tierisme. ibidem, 23-30.
- (34) 't Ros Beiaard, ibidem, 195-252.
- (35) Kl. WYTSMAN, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*. Gedenkschr. Oudheidkundige Kring van Dendermonde, 2de reeks, deel I, 1868. Overdruk. Den Knaptandt, 7.
- (36) R. VAN DER LINDEN, 't Ros Beiaard, ibidem, 213.
- (37) Kl. WYTSMAN, ibidem, Den Walvis, 5.
- (38) M. GYSSELING, *Gent's vroegste verleden*. Standaardboekhandel, 1954. Glossarium, 186 Cattestrate.
- (39) K. BAERT, J. DAUWE, L. GEEROMS, *Carnaval. Folklore en geschiedenis*. Stedelijk Museum Oud-Hospitaal, Aalst, 1991, 105 Kat.
- (40) O.V.Z., 49ste jg., 1974, 204; We danken Ghislain De Backer, Commergraafjansdijk 10, St.-Margriet, voor de informatie die hij ons bezorgde tot en met 1980.
- (41) M. DAEM, *Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen*, Koninkl. Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent, 1989, 131-133.
- (42) R. D'HUYVETTER, *Kruishoutem krijgt zijn reuzen*, Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen, Gent, 6de jaar, 1957, 324-334.
- (43) Stad Deinze. *Stoet van Canteclær*. Persmap. 20 mei 1990.
- (44) 't Ros Beiaard, ibidem, 305.
Informatie verstrekt door Mr. Aug. De Keersmaecker, Ringstraat Grembergen.
- (45) Weekblad DE VOORPOST, *Het Ros Donkstraat*, Scriptman, 30 maart 1963, 10.
Informatie: Mr. Constant Bogaert, Ros Beiaardstraat, Grembergen.
- (46) Marcel BOVIJN, *Sint-Gillis en zijn "Ros Bayard"*. Cronycke: Mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, jg. 8, juli 1992, 5-6.
- (47) DENDERLAND, *Het Ros Beiaard van Sint-Gillis*. Redactie-Beheer Em. Hielstr. 77-79, St.-Gillis-Dendermonde. Opsteller Henri Dauwe-De Smet, 16 aug. 1958.
- (48) M. DAEM, *Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen*, 134-138.
- (49) Informatie Mr. Kamiel Verhoeven, Oordegemessteenweg 267, Massemen.
- (50) Fr. DE VOS, *Burgemeester Raemdonckkermis, wijk Bergendries*. Tijdschrift De Souvereinen, Luikstr. Lokeren. Jg. II, 1971, nr. 4, 59-60.
Fr. DE VOS, *Onze Lokerse reuzen. Reuzendieren van den Bergendries*, ibidem. Jg. XIII, 1982, nr. 2, 44-46.
- (51) Kontaktadres: Kris Van Remoortel, Nationale str. 9, Stekene-Kemzeke. Secretaris Patrick Van Heil.
- (52) J. PIETERS, *Het uitgaan met de beer in het Dendermondse*, Volkskunde, jg. 53, 1952, 204-215.
- (53) Informatie. HET VOLK, Forelstr. Gent. Aalst-Oudenaarde, 22 febr. 1989, 21, *Vlierzele doopte reuzebeer*. O.G.
- (54) Mededeling Renaat van der Linden.

UITGAVEN K.B.O.V. en MUSEUM

Verkrijgbaar, + verzendingskosten 80 F,
door overschrijving op rek. 703-0327514-23
van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen,
Kraanlei 65, 9000 Gent.

1. OOSTVLAAMSE ZANTEN, 450 BF per Jrg.; los nr. 150 BF, Jaarboek 1945: 150 BF; Inhoudstafel op OVZ Jrg. 1-25: 100 BF; idem Jrg. 26-35: 100 BF.
  2. ANDELHOF E. Excellente Kronyke van de Brahmisten (teerlingspel) 61 blz., 80 BF.
  3. BAERT M. Ikonografische studie v. 19e-eeuwse litografische adres- en reclamekaarten i.v.m. metaalwaren, 33 blz., ill., 100 BF.
  4. BROECKHOVE M. De wonderdokter Drieske Nijpers uit Sint-Gillis-Waas, 94 blz., ill., 350 BF.
  5. BROECKHOVE M. Het weer voor morgen, 76 blz., ill., 190 BF.
  6. DAEM M. Votiefschilderijen en Mirakelboek van Kapelletje Schreiboorn te Gent, 142 blz., ill. vierkleurendruk, kwarto, 1.950 BF.
  7. DAEM M. Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen. 141 blz., ill., 800 BF.
  8. DAUWE J. De Kruisboogschutters van St.-Joris te Lebbeke (1377-1796), 185 blz., ill., 530 BF.
  9. DE COSTER F. A. Hendrickx, toneelschrijver. Bloemlezing, 44 blz., ill., 60 BF.
  10. DE VUYST J. Het Sterrelied in het gebied van Dender en Schelde, 175 blz., muz., 300 BF.
  11. DEWULF M. Bargoens te Sint-Niklaas, 127 blz., ill., 350 BF.
  12. ELOY A. De Schoorsteenveger. Een terreinverkenning, 120 blz., ill., vierkleurendruk, 350 BF.
  13. GELBER L. Kinderzang uit Zwijnaarde, 32 blz., muz., 100 BF.
  14. JACOBS M. Volkskunde in het interbellum. De Zuidnederlandse Centrale voor Folklore-onderzoek. Een ontbrekende schakel? 96 blz., ill., 460 BF.
  15. RUYSS R. Veeren veerdienst in Oost-Vlaanderen, 191 blz., ill., 350 BF.
  16. VAN BOST F. Het ganzenbord in Vlaanderen. 139 blz., ill., (kleur), 850 BF.
  17. VAN DEN DOOREN V. Leven en Streven van Abraham Hans, 60 blz., ill., 150 BF.
- Een tachtigtal uitverkochte uitgaven kunt U raadplegen in de Bibliotheek van de Bons.

UITGAVEN VAN DE KANTKLUB SINT-KATELIJNE

Kursus Stropkant, 1e jaar, 250 F; idem 2e jaar, 250 F; **Kursus Cluny** 1e jaar, 250 F, 2e jaar, 250 F.

Kursus Russische en moderne kant, 250 F.

De Gentse Kant, M. BROECKHOVE, met uitleg door Mevr. L. VAN DIJK-VANHOOREN, (résumé en F) 36, 12 ill., 150 F.

Bedrag overschrijven op prk. 000-0096946-43 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent. Verzendingskosten 50 BF.

UITGAVEN VAN HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE

Verzendingskosten zijn vermeld tussen haakjes.

1. **Beknopte gids voor de bezoeker.** 9 blz., tekeningen. 30 F (30).
2. **Iconografie van het Oude St.-Elisabethbegijnhof te Gent.** 1972. 11 blz. Samenstelling R. Haeseryn, 11 ill., 40 F (30).
3. **Gentse drukwerken uit de verzamelingen van het Gentse Museum voor Volkskunde.** 1974. 26 blz. Samenstelling R. Haeseryn. 50 F (30)
4. **Gents Erfgoed. Het Patershol. Pentekeningen en schilderijen van Gilbert BOERJAN.** 1975, 60 blz., 43 ill., 200 F (30).
5. **Vorstenhuis en Volk.** 1976. 45 blz., 14 ill., 120 F (30).
6. **Om en rond het Gravensteen 1180-1980.** 1980. 29 blz. 13 ill., Samenstelling R. Haeseryn. 70 F (30).
7. **Miniatuurvoertuigen** van René Vantorre (Zandbergen), modelbouwer. 1981. 11 blz., plan. Samenstelling R. van der Linden en René Vantorre. 40 F (30).
8. **Van Minnespel tot kinderspel.** 1984. Tekst: Y. Hollebosch-Van Reck, R. Van de Walle. 104 blz. ill., 250 F (50).
9. **De Gentenaars en hun Belfort. 1985.** Redactie: R. Van de Walle. 135 blz., ill., 350 BF (50).
10. **Rendez-vous met Magere Hein. Doods- en rouwgebruiken in de 19de eeuw.** 1986. Redactie: R. Van de Walle. 149 blz., ill., 500 BF (80).
11. **Een visie op de dood 1790-1914. Kerk - vrijdenkerij - esoterie - spiritisme.** 1986. Teksten: A. Eloy, Y. Hollebosch-Van Reck, V. Meillander. 168 blz., ill., 300 F (80). Publikaties 10 & 11 samen = 700 F + 160 F portkosten.
12. **Gentse penningen 1780-1980.** 1989. Redactie R. Van de Walle, 203 blz., ill., 600 F (80).
13. **Het Poppenkraam. Speelgoed uit de verzameling Michèle Van Driessche.** 1990. Tekst: Chr. Van den Bosch. 45blz., ill., 100 F (30).
14. **Kunst met Papier. Knip- en Snijkunst.** 1991. Teksten: R. Van de Walle en P. Vansummeren. 44 blz., ill., 150 F (50).
15. **Ratman. Een verhaal van mensen en ratten.** 1991. Teksten: A. Eryvynck, V. Meillander en R. Van de Walle, 207 blz., ill., 700 F (120).
16. **Kom binnen, kom binnen, de cierk gaat beginnen. Gentse circussen en circusartiesten.** 1993. Tekst: A. De Poorter. 39 blz., ill., 200 F (50).

Bedrag vooraf te storten op rek. 961-0862190-49 Museum voor Volkskunde Gent, met vermelding van de desiderata.